

İRADƏ ƏLİLİ

QARABAĞIN TUTUSU

Bakı - "MBM" - 2015

***Kitab sonuncu Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı
Rüxsarə (Tutu) Cüməyevanın həyatından bəhs edir.***

Redaktor: German
Məsləhətçi: Ülkər Nazımqızı
Korrektor: İlhamə Sultan
Operatorlar: Leyla Həsənova
Ülviyyə Əliyeva

**İradə Əlili. “Qarabağın Tutusu”.
Bakı. “MBM”. 2015. 114 səh.**

İSBN: 5-8020-2095-4

© İradə Əlili, 2015.

ÖN SÖZ

(Redaktordan)

Dünyada baş verən bütün müharibələrin müəyyən müddətdən sonra araşdırılması, analiz edilməsi və gələcək nəsillərə hər-hansı bir formada təqdim edilməsi təbii haldır. Siyasətçilər müharibənin baş vermə səbəblərinə, tarixçilər dövrünə və gedişatına, yazıçılar isə daha çox insan amilinə diqqət yönəldirlər. Döyüslərdə qəhrəmanlıq, igidlik, cəsurluq, rəşadət və fədakarlıq nümayiş elətdirən insanlar bədii, sənədli və tarixi romanların qəhrəmanlarına çevrilirlər. Bu baxımdan sonuncu Qarabağ müharibəsi nə siyasətçilər, nə tarixçilər, nə də yazıçılar tərəfindən kifayət qədər araşdırılmayıb. Mən bu fikirdəyəm ki, hər bir müharibə iştirakçısının həyatı və döyüş yolu ayrıca bir əsərin mövzudur. Özünü Vətənə atılan güllələrə sipər edən insanların taleyi ən azı publisist və jurnalist yazılarında öz əksini tapmalıdır. Xüsusi qəhrəmanlıq və rəşadət göstərmiş fədailərimiz isə ayrıca kitab və filmlərlə təqdim olunmalıdırlar ki, içimizdəki Vətən eşqi ölməsin, Qarabağ kimi tarixi bir yurd yerimizin hələ də düşmən tapdağında olduğunu unutmayaq.

Oxuculara təqdim olunan bu kitab İradə Əlilinin gərgin əməyinin, Vətən eşqindən doğan istəyinin, arzusunun bədii-publisist məhsuludur. Kitab xalqımızın igid qızı, sonuncu Qarabağ müharibəsində fədakarlıq göstərmiş, neçə-neçə döyüşçümüzü ölümün pəncəsindən qurtarmış Rüksarə Cumayevanın həyat və döyüş yolunu əks etdirir.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Hiss olunur ki, müəllif ilk dəfədir ki, müharibə mövzusunda əsər yazır. Lakin buna baxmayaraq, İradə xanımın bu əsərə verdiyi önəm, çəkdiyi zəhmət və əldə etdiyi nəticə göz qabağındadır və təqdirəlayiqdir. Tutu ləqəbli Rüxsarənin həyatından fraqmentlər, onun döyüş yoldaşlarının tapılıb, Tutu haqqında olan fikirlərin toplanması, fotoların əldə edilməsi bir günün, bir həftənin, bir ayın işi deyil. İradə xanım Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı deyil. Heç vaxt da Qarabağda olmayıb. Amma nə qədər ki, Qarabağ yağı əsarətindədir ruhən Qarabağlıdır İradə xanım. Elə buna görə də hər bir Qarabağ qazisinin yaşadığı hissləri içindən keçirib, özününküləşdirməyi bacaran, hər bir Qarabağ qazisini özünə doğma bilən bu vətənpərvər yazıçı xanım Rüxsarənin də ömrünə, taleyinə, həyatda yaşadığı acılara, üzləşdiyi çətinliklərə biganə qalmamış, onu olduğu kimi oxuculara çatdırmağa çalışmışdır. Və mən qətiyyətlə deyə bilərəm ki, İradə xanım buna nail olmuşdur.

Mən Rüxsarə Cumayevanı şəxsən tanıyıram. Onun fədakarlığı haqqında məlumatım var, əzminə, iradəsinə bələdəm. Təcavüzə məruz qalmış Vətəndən, haqqı tapdalanmış bir Vətən övladından söhbət düşəndə özündən çıxaraq cılgınlıqla, yana-yana, hətta deyərdim ki, qışqıra-qışqıra danışmağının dəfələri şahidi olmuşam. Onun həyatı, döyüş yolu, müharibədən sonrakı qəmli həyat hekayəsi doğrudan da gənclərə və gələcək nəsillərə çatdırılması vacib olan maraqlı bir dastandır. Uşaqlıqdan ayaqları şikəst olan, buna baxmayaraq hələ «Meydan hərəkəti» dövründə özünü Vətənpərvərlərdən kənarda təsəvvür etməyən Rüxsarə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Cumayeva meydanın ən fəal üzvlərindən olmuş, o vaxtlar meydanda uzunmüddətli aclıq aksiyası keçirənlərə qoşulmuşdu. Müharibə ölüm-dirim xarakteri alanda isə qəti qərarını vermiş və döyüşlərin ən qaynar nöqtəsinə - Ağdama yollanmışdı.

Azərbaycanın milli qəhrəmanı (ölümündən sonra) Şirin Mirzəyevin ilk dəfə görəndə Tutu adlandırıdığı («Qaraca qız» filminin qəhrəmanı Tutuya oxşadığına görə) bu qız döyüşçülərin yaddaşında elə Tutu kimi qalıb. Çoxları onun adının Rüxsarə olduğunu heç bu gün də bilmirlər. Amma bilirlər ki, bu qadın vətənpərvər, igid və fədakar bir insandır. İradə Əlilinin yuxusuz gecələrinin məhsulu olan bu kitabı oxuduqdan sonra Rüxsarəni daha çox adam tanıyacaq, Rüxsarənin keçdiyi döyüş bölgələrində nələrin baş verdiyindən xəbərdar olacaqlar.

Mən Rüxsarə Cumayevanın yaşadığı mənzildə dəfələrlə olmuşam. Altı kvadrat metrlik bir otaqlı mənzildə on dörd yaşlı qızıyla yaşayan bu cəfakəş ananın evi həmişə Vətənpərvər, döyüşkən, Azərbaycan torpaqlarının azadlığı uğrunda hər an döyüşlərə atılmağa hazır olan cəngavər insanların, ziyalıların görüş yeri olub.

İradə xanım, mən sizə öz zərif çiyinlərinizi bu ağır yükün altına verdiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Böyük olmasa da bu əsər Vətənpərvərliyin təbliği, bəzi tarixi faktların araşdırılması, Vətən uğrunda canından keçən insanların xalqa tanıtılması baxımından vaxtında yazılmış dəyərli və maraqlı bir əsərdir. Siz böyük bir iş görmüsünüz, İradə xanım. Kaşki pul qazanmaq məqsədilə cild-cild kitab-

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

lar yazan yazıçılarımız da heç olmazsa bircə kitablarını Vətənə, Vətənpərvər insanlara həsr edəydilər. Zahirən zərif və kövrək görünən, elə daxilən də zərif və kövrək qəlbə malik olan bu vətənpərvər Azəri xanımının «Qarabağın Tutusu» adlı bu kitabı həmin insanlara cəsəətli bir mesajdır.

Hörmətli oxucular, kitabsevərlər, ürəklərində Vətən eşqi, torpaq sevgisi olan dəyərli insanlar, İradə Əlilinin bu kitabı bizlər üçün bir ərməğan, məlumat toplusu və Vətənpərvərlik üçün təbliğat mənbəyidir. Oxuyun, verin dostlarınız və tanışlarınız da oxusun. Allah köməyimiz olsun.

Hörmət və ehtiramla, German şair-publisist

İRADƏ ƏLİLİ

(müəllif haqqında)

İradə xanımla 2014-cü ilin avqust ayının 19-da Bakıdakı Beynəlxalq mətbuat mərkəzində mənim çapdan yeni çıxmış növbəti kitablarımın təqdimatında tanış olduq. Bizi Rüxsarə Cumayeva tanış elədi. Elə ilk baxışdan İradə xanımın görkəmindəki kübarlıq, danışiq tərzindəki etika, davranışındakı mədəniyyət xoşuma gəldi.

İkinci dəfə biz onunla Rüxsarə xanımın evində görüşdük. Hamının Tutu ("Qaraca qız" filmindəki Tutuya oxşadığına görə) deyə müraciət etdiyi Rüxsarə zəng edib, mənə bildirdi ki, İradə Əlili onun haqqında kitab yazır və bəzi məsələlərdə mənimlə məsləhətləşmək istəyir. Mən də böyük məmnuniyyətlə razılıq verdim. İradə xanımla ordan - burdan xeyli söhbət etdik. Məlum oldu ki, İradə Əlili iki şeirlər kitabının müəllifidir. "Mənim sevgi dünyam" adlı şeirlər toplusu həm Azərbaycan, həm də türk dillərində, "Dünya sevənlərin" kitabı isə Bakıda Azərbaycan dilində çapdan çıxıb. Elmi işlə məşğul olan İradə xanım həm də otuz elmi məqalənin və tezislərin müəllifidir. Məndən məsləhət və kömək istəməsinin səbəbi isə fərqli bir mövzuya müraciət etməsi idi. Hazırda yazmaq istədiyi kitab "Qarabağın Tutusu" adlanır və Qarabağ qazisi Rüxsarə Cumayevanın həyat və döyüş yolundan bəhs edir. Bu xanımın kövrək, zərif görkəminə rəğmən daxilindəki üsyankarlıq və çalışqanlıq çox xoşuma gəldiyinə görə ona kömək etmək qərarına gəldim. Bir neçə dəfə kitabda zəhməti olan insanlar və Tutu ilə birlikdə yığışıb, kitabı, onun tərtibatını müzakirə etdik, tövsiyələrimizi bildirdik və nəhayət haqqında

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

danışılan kitab ərsəyə gəldi. Düzdür bu kitabda Rüksarə Cumayeva haqqında söz deməklə, müxtəlif vasitələrlə yardım etmək istəyilə köməklik göstərmək istəyənlər oldu, amma kitab İradə xanımın özünün şəxsi təşəbbüsü, iradəsi, əzmi və zəhməti sayəsində işıq üzü gördü.

İradə Zülfəli qızı Əliyeva (Əlili) Sabirabad rayonunda anadan olub. Orta təhsilini 1 N-li Sabirabad şəhər orta məktəbində alıb. Ailədə iki bacı, iki qardaş olublar. 1982-ci ildə orta təhsilini başa vurduqdan sonra Bakıdakı Mədəni Maarif texnikomunun kitabxanaçılıq fakültəsinə daxil olub. Uşaqlığının bir hissəsi, yeniyetməliyi və gəncliyi Sumqayıt şəhəri ilə bağlıdır. Çünki anası Xavər xanım xəstə olduğundan dayısı Ramiz kişi onu himayəyə götürüb. 1986-cı ildə texnikomu bitirən İradə xanım təyinatla öz rayonlarına qayıdıb və kitabxanada əmək fəaliyyətinə başlayıb. Lakin ruhən əzmkar və çalışqan bir gənc olan İradə bir yerdə dayanıbdurmaq fikrində deyildi. O, təhsilini artırmaq, elmlə məşğul olmaq, irəli getmək istəyirdi. Bu məqsədlə də gənc kitabxanaçı 1988-ci ildə sənədlərini S. M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət universitetinin (M. Rəsulzadə adına Bakı Dövlət universiteti) Kitabxanaçılıq- informasiya fakültəsinə verir və daxil olur. Təhsilini qiyabi yolla davam elətdirən İradə xanım işindən ayrılırmı və paralel olaraq Mədəni maarif texnikomunun Sabirabad filialında müəllim kimi də fəaliyyət göstərməyə başlayır. Uşaq yaşlarından şer yazmağa başlayan İradə xanım nə təhsil illərində, nə də işləyəndə poeziyadan kənarda qalmır. Müntəzəm olaraq yazan gənc şairə ara-sıra dövrü mətbuatda çap olunmğa başlayır. Universiteti yaxşı qiymətlərlə bitirən İradə Əlili paytaxtda işləmək qərarına gəlir.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Bakıda Ədliyyə Nazirliyinə aid bir baş idarədə işləməklə yanaşı daha “Savalan” uşaq qəzetində də müxbir kimi işləyir. Sonra ailə vəziyyəti ilə əlaqəli Almaniya dövlətinə köçür. Bu dövlətdə xeyli yaşaması, Avropa ölkələrinin çoxuna səyahət etməsi İradə xanımın dünya görüşünə çox böyük təsir göstərir. 2003-ci ildə Vətənə dönməyə şairə illərdən bəri yazdığı şeirləri yuxarıda qeyd edildiyi kimi iki kitab şəklində oxuculara təqdim edir. İradə Əlilinin kitabları oxucular tərəfindən çox böyük maraqla qarşılanır. Bu uğurdan ruhlanan şairə yeni-yeni mövzular üzərində çalışır.

İradə Əlili hal-hazırda M.Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin müəllimidir. Eyni zamanda o, Azərbaycan Dövlət Respublika Elmi Tibbi kitabxanasının əməkdaşdır. Elmi araşdırmaları ilə elmə də öz töhfələrini verməyə çalışan İradə xanım "Müasir dövr Azərbaycanda ekoloji problemlərin bibliografik informasiya təminatı" mövzusunda elmi iş üzərində çalışır. Bu qədər gərəkli və zəhmət tələb edən işlərlə kifayətlənməyən bu zəhmətkeş xanım Azərbaycanın Televiziya məkanında da müxtəlif televerilişlərdə ekspert qismində iştirak edir. Baş verənlərə öz vətəndaş fikrini bildirir.

İradə xanım yuxarıda qeyd olunduğu kimi tədqiqatçıdır. O, xeyli vaxtdır ki, namizədlik dissertasiyası üzərində çalışır. Yəqin ki, bu yaxınlarda müdafiə edib, elmi dərəcəyə sahib olacaq. Bu işdə ona uğurlar arzulayırıq.

Mən çalışdım ki, bu kiçik yazıyla alim-şairə İradə Əlili haqqında oxucuda müəyyən bir fikir yaradım. Bu fikrin tamamlanması üçün bu yazıya İradə xanımın müxtəlif illərdə yazdığı bir neçə şeri də əlavə edirəm.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

ANA!

Dərdim sevdiyin əlvan gülləri,
Masamın üstünə mən qoydum, ana!
Yaşamaq çətindir, sənsiz günləri,
Sənsizlikdən artıq çox doydum, ana!
Bu gün hər zamandan çox-çox darıxdım,
Qısılmaq istədim köksünə sənin.
Darıxdı saçlarım sığalın üçün,
Darıxdım, ay ana, nəfəsin üçün.
Mənə "balam" deyən şirin dilinçin,
Dərdlərin köksümdə yığılıb çin-çin.
Kədərdən-kədərə hey dolub axdım,
Göz yaşımla da heç ovunmadım.
Səni axtardım hey, tapacam sandım,
Səninçin bu gün çox, çox darıxmışam.
Qayıt gəl ömrümə, qayıt, ay ana,
Sənsiz mən... Sənsiz mən çox karıxmışam.

HƏSRƏT

Bir həsrət elə hey mənimlə gedir
Yorulmadan, dayanmadan.
Sağa-sola baxmadan da,
Heç arxaya dönmədən də.
Gedir həsrət kölgəm kimi.
Bir həsrət görürəm...
Tuta bilmirəm o həsrətin əlindən,
Qaça bilmirəm o həsrətin gözündən,
Hara baxdım, həsrət gördüm
Taleyindən incik gedir xəyalımda
Həsrət dolu, giley dolu bir həsrət!

AĞLA, QƏRƏNFİLİM!

Ağla, qərənfilim, şəhidlər üstdə,
Sənin göz yaşların bitməz, tükənməz!
Dağla sinəsini ürəksizlərin,
Şəhidsiz, azadlıq, qədrin bilinməz!
Şəhidlər ürəklər yarası oldu,
Tarixdə silinməz bir iz qoyuldu!
Şəhidlik qəlblərdə qala daşdır!

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

İgidlik zirvəsi qan yaddaşdır!
Ağla, qərənfilim, şəhidlər üstə
Ağlayaq qarışsın gözyaşlarımız,
Baxaraq qan rəngli ləçəklərinə
Rahat uyusunlar doğmalarımız
Ağla, qərənflim, Şəhidlər üstə!

German, şair-publisist

“Xalqımız əsrlər boyu həmişə öz torpağını qoruyub, öz milli azadlığını, qürurunu müdafiə edib və bu gün də müdafiə etməyə qadirdir.”

H. Əliyev

**ƏSƏRİN QƏHRƏMANI
RÜXSARƏ CUMAYEVA:
MƏN UŞAQLIQ İLLƏRİMİ
BELƏ XATIRLAYIRAM. . .**

Mən uşaqılıq illərimi belə xatırlayıram:
Heç də sakit olmayan dəcəl bir qız uşağı olmuşam. Gücüm çatana çatırdı, çatmayanada bir daş atırdım. Sınıfdə şagirdlərlə mehriban olmuşam. Bizim evlə məktəbimizə gedən məsafə 300 m olardı. Birinci sınıfə gedəndə çantam o qədər ağır idi ki, un dəyirmanı olan yerin yanında daşın üzərində oturub ağlayırdım. “Çantamı aparın”- deyərdim. Bir gün evə gələndə dedim ki, mənim çantam çox ağırdır, məktəbə aparın da. Kim idi ki, mənim sözümə qulaq asan?! Anam kolxozda, sahədə çalışırdı, atam isə inşaatda. Vaxtları olmurdu ki, məni məktəbə aparsınlar. Axır ki, məni buna öyrəşdirdilər. O birinci sınıfdən bu günkü günə qədər yük daşımağa öyrəndim. Məktəb çantası, tələbəlik çantası və Qarabağda tibbi çantam. Bütün bu çantaların mənim həyatımda çox önəmli yeri var. Dürüstlüyü, mərdliyi, cəsurluğu atam öyrətdi mənə. Uşaqılıqda qışda məktəbə getməyə qorxardım. Çünki qonşu itləri üstümüzə hücum edərdi. İtdən qorxardım. Bir gün yenə itlər hücum edəndə qaçdım, amma yığıldım. Yerdə də 70 sm hündürlüyündə qar var idi. Qarları yol kənarına yığmışdılar. Həmin qar topasının üstünə yığıldım. Ancaq yenə dəcəlliymdən qalmırdım, yenidən itlərə daş atırdım. Mənə məktəb

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

uşaqları bir kəlmə desəydilər, hər kəsi döyərdim. Gücüm çatmayana isə bir daş atardım. Bir gün atam məni danladı. Həmin gün mənə dediyi söz hələdə qulağımdadır. Döyülüb evə gəlmə! Döy, ağlat, gəl! Məktəbin bütün tədbirlərində bir pioner və komsomolçu kimi iştirak edərdim. Həmişə fəxri fərmanlar və təşəkkürnamələr verilərdi. Bir gün riyaziyyat dərində variant işlədiyimiz zaman müəllim mənim qiymətimi arxada əyləşən sinif yoldaşıma yazdığı üçün Zaqatala rayon maarif şöbəsinə gedib çıxmışdım. Orda işləyənlər inanmadılar. Yol tanımayan bir qız uşağı gəlib maarifə şikayət etməyə. Və bununla hər kəsə sübut olundu ki, bu balaca qız uşağı hər zaman haqqın tərəfini tutacaq.

Atam məni oğul deyə çağırırdı. Oğul kimi də böyütdü məni. O zaman kəndimizdə tütün və barama qurdu yetişdirərdik. Tut şələsini meşədən evə qədər belimdə gətirərdim. Mən hər zaman atama dəstək olardım. Qardaşım xarici dövlətdə xidmət etdiyinə görə atama hər zaman bir igid oğul kimi dəstək olardı. Kəndimizin bəzi qızları hər zaman bizə toplaşardılar. Tütün düzərdik, söhbətləşərdik, səhərin açıldığını belə bilməzdik. Heyif o günlərimə. Bugünkü bir günüm o günlərimə çatmaz. Uşaqılıq illərimi hər bir uşaq kimi keçirə bilmədim. Dəcəlliyim ilə çox fərqlilik qazandım. Nəhayət məktəbi bitirdim. Arzum oxumaq, təhsil alıb millətimə, xalqıma xidmət etmək idi. Nə biləydim ki, qara buludlar canımdan çox sevdiiyim Vətənimin başı üzərinə gələcək. Tələbəliyim gəlib meydan hərəkəti dövrünə düşdü. Burada da sakit olmadım. Aclıq elan etdiyim günlərim başladı. Təhsil

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

aldığım institutda təşkilat komitəsinin sədri olaraq fəaliyyət göstərirdim. Günlər bir-birini əvəz etdikcə tələbə arzusu ilə yaşamaq mənə nəsib olmadı. Mən institutdan və işimdən qovuldum. Meydan hərəkətində etdiyim aclıq elanına görə idi. Bundan sonra mən Bakıda Tibb Məktəbində açılmış kursların birində 2 illik kurs təhsili aldıqdan sonra anama söz verdim ki, mən ali təhsil alaraq səni diplomumla sevindirəcəm. Buna görə Bakı Dövlət Universitetinin ədəbiyyat fakültəsinə qəbul oldum. Burada da tale üzümə gülmədi. 20 Yanvar hadisəsi baş verdi. Mən yenə də xalqıma, Vətənimə dəstək oldum. Amma demək olardı ki, oxuyurdum, imtahandan-imtahana gəlib imtahanlarımı verərdim. 1 gün gəlib 5 gün gəlməzdim. Və sonralar məlumdur ki, Qarabağ müharibəsi başlandı. Qarabağ müharibəsinə bir tibb bacısı kimi könüllü olaraq getdim.

QARABAĞIN TUTUSU

Onun həyatı keşməkeşli olub. Onun gəncliyi Vətənimizin qanlı-qadalı günlərinə təsadüf edib, amma bu keşməkeşli həyatı onu sındırmayıb heç bir zaman. Qarabağ qazisi deyir: «Yalnız Vətənimizin azadlığını, bütövlüyünü düşünmüşəm. Uşaqlığımdan əlillik həyatını yaşasam da, müharibənin odu-alovu, torpaqlarımızın işğala məruz qalması məni rahat buraxmırdı. Öncə Bakıda baş verənlər, daha sonra Qarabağdakı faciələrımız məni cəbhə bölgəsinə qədər aparıb çıxardı. Bütün olanları xatırlamaq çox çətinidir, amma baş vermiş hadisələri gələcək nəsillərə anlatmalıyıq, məlumat verməliyik, danışmalıyıq ki, gələcək nəsillərimiz başımıza gələnləri bilsinlər”.

Mən döyüşə qorxmadan, cəsarətlə, mərdliklə, şəhidlik arzusu ilə girən hər bir vətənpərvər vətəndaşa qəhrəman deyirəm. Qadın qəhrəmanımız Rüxsarə Cumayevanın keçdiyi döyüş yollarından portretləri bu yazı ilə sizin gözüünüzün önündə canlandırmağa çalışacağam.

Qarabağ qazisi Rüxsarə Cumayeva 1968-ci ilin iyun ayının 18-də Zaqatala rayonunun Bəhmədli kəndində dünyaya göz açıb. Orta məktəbi bitirib təhsilini davam etdirmək üçün paytaxta-Bakıya gəlir. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına qəbul olunur və oxuya-oxuya 2 №-li Təxil Məhsulları Kombinatında işləyir. Həmin illər (1988-ci il) meydan hərəkəti dövrünə düşdüyü üçün orada fəal iştirak edir. Milli hərəkətdə (meydan hərəkətində) fəal olduğu üçün onu həm işdən, həm də universitetdən

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

qovurlar. O, meydanda aclıq elan etmişdi. Onu da qeyd edim ki, qazimiz uşaqlıqdan çevik, qorxmaz və döyüşkən ruhda olub. Ona görə onu heç bir maneə tutduğu yoldan uzaqlaşdırı bilməyib. O, 1990- cı ildə Bakı Dövlət Universitetinin “Nəcib xanımlar” (1989-cu ildə BDU-da belə fakültə var idi) fakültəsinə daxil olur, daha sonra isə universitetin filologiya fakültəsinə öz xahişi ilə keçirilir. Universitetdə təhsil aldığı illərdə artıq Bakıda hadisələr öz məcrasından çıxmışdı. Rüxsarə xanım həmin vaxtlar Azərbaycanımızın müstəqilliyi uğrunda ayağa qalxan gənclər sırasında idi. O, meydan hərakatında iştirak edir, Vətən sevgisini öz cəsarəti ilə nümayiş etdirirdi. Həmin vaxtlar Qarabağda da vəziyyət gərgin idi. Torpaqlarımızda nələr baş verdiyini görən cəsur, gənc qız dayana bilmirdi. Müharibəyə getmək, düşməyə həddini bildirmək üçün içində-ürəyində bir atəş yanırdı. Bir gerçəyi də qeyd etmək yerinə düşərdi. Rüxsarə anadangəlmə şikəst (hər iki bud çanaq oynaqının anadangəlmə yüksək çıxıqları və artozları) olmasına baxmayaraq o, döyüş bölgəsində cəsurluqla xidmət etmişdir. İgid Azərbaycanlı qızı: “Səhhətimizdə necə ağır problemlərimiz olsa da, əlil də olsaq Vətəni qorumalıyıq hər birimiz”-deyir. Onun üçün ön cəbhəyə getməzdən əvvəl Rüxsarə xanım universitetdə oxuya-oxuya tibb texnikomunun nəzdində olan hazırlıq kursuna gedir, tibbi–praktik biliklərə yiyələnir. Onun tibbi savadı məhz Qarabağ savaşında hərbi tibb bacısı işləməsinə imkan yaradır və Hərbi Hospitalda yaralılara tibbi xidmət göstərir. Rüxsarə xanım o illəri belə xatırlayır:

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

-1990-ci ilin 19-dan 20-nə keçən gecə - o qanlı 20 Yanvar gecəsi mən də yaralıları hərbi xəstəxanaya və Musa Nağıyev adına xəstəxanaya çatdırmaqda gücüm çatdığı qədər köməklik göstərmişəm.

1991-ci il noyabr ayı idi. Məhəmməd Əsədov hospitala gəlib, Şuşada tibb bacısına ehtiyac olduğunu söylədi. Həmin vaxt Şuşada vəziyyət pis idi. Ölən və yaralananların sayı günü-gündən artırdı. Orada tibb bacısı çatmırdı. Mən Şuşaya gedib oradan yaralıları Bakıya gətirməyə kömək edirdim. Döyüş yolum isə 1992-ci il yanvar ayının 23-də Daşaltıdan başladı. Yanvarın 25-dən 26-na keçən gecə bir uğursuz döyüş əməliyyatı oldu. Yaralılara Nəbilər kəndində donuz fermasında tibbi xidmət göstərirdim. Çox yaralı var idi. Nurchan Hüseynova və Nəzakət Nəsirova yaralıları sarımağa tibbi köməklik göstərirdilər. Xatırladıqca o döyüşdə igidliklə vuruşan oğlanlarımızın necə ağır yaralanmasına indi də qəlbim göynəyir. Amma onların yaralı-yaralı düşmənlə vuruşması, cəsarətləri, Vətən sevgisi məni çox ruhlandırır. Bu uğursuzluğun ardınca Xocalı hadisəsi baş verdi. O vaxt Şuşada idim. Bakıya qayıtdım, Papanin küçəsindəki Hərbi Hospitalda Xocalıdan gələn yaralılara gücüm yetdiyi qədər köməklik etdim. Hospitalda işlədiyim müddət ərzində bir gün 17 yaşında Elçin adlı bir gənci hospitala gətirdilər. Vəziyyəti çox ağır idi, qolunun yalnız bir damarı işləyirdi. Qolu kəsilməliydi. Travmatoloqlarımızdan biri mənə müraciət etdi: «Cumayeva, mənə kömək edə bilərsinizmi?». Təbii ki, çox çətin idi bu cərrahiyyə əməliyyatında iştirak etmək, amma razılaşdım. Çünki

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

əlilliyin nə olduğunu mən çox yaxşı bilirdim. Özüm də əlil idim axı!. . Həmin vaxt həkimə dedim ki, o ayılanda ilk olaraq, qolunu soruşacaq. Mən anamı, bacımı və sevdiyimi hansı qolla qucaqlayaram? -deyə soruşacaq! O zaman biz ona nə deyəcəyik? Elə də oldu, ayılan kimi soruşdu. Cavab isə sükut oldu. . . Amma nə etmək olar? Mənfur, üzdənirəq qonşuların işğalçı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın azadlığı uğrunda mübarizədə gənclərimizin əlil olması real faktdır. Bu ürəkağrıdıcı, sarsıdıcı mənzərəni gördəndən sonra mən özümə söz verdim ki, Ağdama getməliyəm. Ağdama getmək istəyimlə, hospitalın rəisinə müraciət etdim. Səbəbini soruşduqda dedim ki, mən özüm əliləm və bunun nə olduğunu hər kəsdən çox yaxşı bilirəm. Ona görə getmək istəyirəm ki, yaralılarımıza yerindəcə köməklik edim ki, əl-ayaqlarını itirməsinlər.

Bu qərarı verdikdən sonra Rüxsarə xanım döyüş bölgəsinə - Ağdama yola düşür. Milli ordumuzun ilk batalyonuna-Şirin Mirzəyevin yaratdığı 836-cı batalyona gəlir. Ən ağır döyüşlərdə iştirak edir. Rüxsarə xanım deyir: "Gəldiyim gün səhərə yaxın Qazançı kəndinə (Ağdərə) hücum oldu. Ağdamın Qiyaslı kəndinin uşaqları bu döyüşdə ağır yaralanmışdılar, Bakıdan apardığım ilkin tibbi yardım çantası ilə onlara kömək etdim. Qazançı əməliyyatı da çox uğursuz oldu. Orada 18 uşağın taleyi hələ də məlum deyil. Bundan sonra Xaçınstroya gəldim. Həmin gecə erməni mənfurları bizi raketlərlə atəşə tutdular. Hamı çölə çıxmışdı, mən isə otaqda qaldım. Şirin Mirzəyevin səsi indi də qulağımdadır: "O qara qız hanı? Onu çağırın" -deyə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

möhkəm qışqırdı. Bölmə komandirlərindən biri, Allahverdi müəllim qəlpə yarası almışdı, ona təcili yardım etmək lazım idi. Ardı-arası kəsilməyən atəşin altında ona yardım göstərdim. Vətən mənim üçün həyatımdan da əzizdir. Əlil olaraq mən Vətənimin müdafiəsində ürəyimlə, canımla iştirak edirdim. 1992- ci ilin iyun ayını xatırlayıram-dedi və gözlərinin yaşını saxlaya bilmədi. Sakitləşdikdən sonra fikrini tamamladı: “Ağdamda, Ağdərədə Mehmanədə, Canyataqda, Gülyataqda, Dranbonda, Sərsəngdə, Abdalda, Gülablıda, Qazançıda, Qalayçılarda, Umudluda, Şellidə, Tərnöyütdə, Şahbulaqda gedən döyüşlər gözümün önündə canlandıqca, igid oğlanlarımızın Vətən, torpaq uğrunda necə rəşadətlə vuruşduqları anları xatırlayıram. Döyüşlərin birində bir gün ərzində 96 yaralını, 4 həyatını itirən döyüşçünü döyüş gedən sahədən tək başıma çıxartdım. Amma indi də mənə çox müəmmalıdır ki, bir döyüşçü (Baloğlan adlı) necə itkin düşdü! Fərrux dağı ətrafında da 106 yaralını döyüş gedən sahədən çıxarmışam”.

Rüxsarə xanım söhbətinə ara verib, həyəcan dolu ağrılı söhbətinə yenidən başladı-Yeddi Xırmanda yerləşən bizim postumuzda olmuşam və döyüşlərdə iştirak etmişəm. Bu postda yeddi uşaq var idi. İlqar adlı oğlanın alnını minamyotun qəlpəsi sıyırdı. Ona ilk yardım göstərdim. İlqar çox həyəcanlı idi, əsirdi, su verdim ona, içdi və içəndən sonra soruşdum: “İlqar, qardaşım, qorxursanmı?”- “Yox, qorxuram ki, biz yaralanırıq, əlimiz sənə çatmaz, diricə apararlar səni, bax ondan qorxuram”- dedi.

Bundan sonra Ağdam-Ağdərə istiqamətində Canyataq,

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Gülyataq, Mehmanə, Drambon, Sərsəngdə ağır döyüşlərdə iştirak edib. Ən ağır döyüşlər Mehmanə, Ağdərə, Fərrux dağı ətrafında oldu. Yaralıların sayı bilinmirdi. Rüxsarə xanım döyüş yoldaşlarının mərdliyindən, qəhrəmanlığından fəxarətlə danışır. Rüxsarə xanım deyir ki, döyüşçülərdə böyük ruh yüksəkliyi vardı. Onlar bilirdilər ki, ölümün bir addımlığındadırlar, amma heç çəkinmirdilər, qorxmurdular, döyüşə üzügülər gedirdilər, çünki torpaqlarımızın azadlığı uğrunda vuruşa gedirdilər. Döyüşə gedəndə “Qələbə ilə qayıdaq!” deyib maşına minirdilər. O uşaqları hər dəfə döyüşdə itirdikcə elə bil mən də onlarla bərabər öldürdüm, yasa batırdım. Vətən sağ olsun deyib, düşünürdüm ki, inşallah torpaqlarımız işğaldan azad olar, şəhid olanların ruhları şad olar. Əlbəttə ki, o günləri xatırlamaq Rüxsarə üçün çox çətinidir. Buna baxmayaraq, o, boğazına tıxanıb, onu boğan qəhəri udaraq söhbətinə davam edir. Yaddaşında çox üzücü xatirələrim var. Həbil adlı bir oğlan var idi, döyüş zamanı həmişə öndə gedirdi. Fərrux dağı ətrafında gedən döyüşlərin birində öldü. Alnından vurmuşdular. Onun ölümü bizi çox sarsıtmışdı. Həmin döyüşlərin birində Şağanovun briqadasını qradla atəşə tutduqları zaman kütləvi şəkildə əsgərlərimizi itirdik. Bir oğlanı ermənilər vurmuşdu. Dostu avtomatı üzümə tuşlayıb dedi: Dostumu həyata qaytarmasan, səni də vuracağam! Bir anlıq çaşdım. Gözləmədiyim bu hadisədən. Amma özümü ələ aldım və dedim: Qardaşım, məni öldürsən ölülərdən biri olaram, amma sən eyni zamanda yaralıları da öldürmüş olacaqsan. Onların yaralarını sarıyıb, ölümün pəncəsindən kim

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

qurtaracaq döyüşçü yoldaşlarımızı? Bir düşün, sakitləş, mən də sənin keçirdiyin acını, itkini duyuram, yanıram! Bu sözümdən sonra gənc döyüşçü silahı yerə atıb, dostunun qan içində olan bədənini qucaqladı, elə hönkürtü ilə ağladı ki, ürəyimin içi göynədi, gözümün yaşı sel kimi axdı.

Çiyin-çiyinə bir səngərdə döyşdüüyü döyüş yoldaşlarını ürək ağrısı ilə xatırlayan Rüksarə xanım deyir ki, o qədər unudulmayacaq acı anlar yaşamışam bu müharibədə. Bir dəfə əsgərlərdən biri icazə alıb, nişanlanmaq üçün evlərinə getmişdi. Bu məzuniyyətdə onu nişanlamışdılar sevdiyi qızla. O geri- hərbi hissəyə gələn zaman nişan şirinliyi gətirmişdi. Həmin ərəfədə Fərrux dağı ətrafında ağır döyüşlər gedirdi. Gözləyirdik ki, atışma səngisin, bir az sonra bizə gələn şirinliyi yeyəcəkdik. Elə həmin günü o döyüşdə itirdik onu. Heç kim o şirinliyi yeyə bilmədi, boğazlarımız kilidlənmişdi. Çox stress keçirdik. Gəncin nişanlısı bu qara xəbəri necə qarşılayacaqdı, necə dözəcəkdı?! Dəhşətdir, ağırdır. . . Bunları yaşadıq. Amma “Vətən sağ olsun” dedik, ruhdan düşmədik. Hər döyüşçü yoldaşımızı itirdikcə qisas hissimiz daha da çox güclənirdi. Bunu silahdaşlarımın işğalçı düşmən ordusu ilə öz torpaqlarımızda üzbəüz döyüşündə hiss edirdim. İnadkar idilər, “Öləcəyik, amma torpaqlarımızı verməyəcəyik, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq” fikirləri, amalı ilə düşməne qarşı vuruşurdular.

Rüksarə əsil vətənpərvər, mərd Azərbaycanlı qızıdır. Nigarlar, Həcərlər yetirən Azərbaycanın igid qızıdır. Aşağıdakı sözləri kim oxusa onun haqqında eyni qənaətə gələr: “O vaxt mən çiynimdəki avtomatdan başqa üstümdə bir

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

patron da gizlətmışdim, əsir düşsəydim özümü məhv edəcəkdım” - deyir Rüksarə xanım.

Rüksarə xanım bir xatirə anınında yazılara köçürülməsini vurğuladı. Azərbaycanın xalq artisti Sara Qədimovanın Ağdamın Gülablı kəndində döyüşçülərlə görüşündən də istədi ki, öz xatirəsini danışsın.

Sara xanım döyüşçülərə ərzaq və geyim gətirmışdi, döyüşçülərə ana qayğısı ilə yanaşırdı, gözlərində ağrın-acını hiss etmək olurdu. O, çox təkmlnlə 1941-1945-ci illər müharibəsindən fraqmentlər və xatirələrini danışdı. Döyüş gedən bölgədə konsert proqramı ilə çıxış etmək özü də bir qəhrəmanlıqdır. Bütün döyüşçüləri gəlişi və konsert proqramı ilə ruhlandırmışdı. Onun sözləri o qədər nifuzedici idi ki, döyüşən oğullarımız ölümün gözünə dik baxaraq savaşa girirdilər.

Cəbhədə Milli Qəhrəmanımız Şirin Mirzəyevin ilk görüşdə ona Tutu ləqəbi verdiyini söyləyən Rüksarə xanım bunu onun “Qaraca qız” filiminin baş qəhrəmanı, qaraca qıza-Tutuya bənzəməsi ilə bağlı olduğunu dedi. Bəzi əsgərlər mənim əsil adımı belə bilmirdilər. Hamı Tutu deyirdi. Amma mən onları inandıra bilmirdim ki, mən həmin qız deyiləm. Əsgərlər elə bilirdilər ki, mən bilərəkdən boynuma almıram.

Bir neçə vaxtdan sonra mən döyüş bölgəsində mənimlə bərabər meydan hərəkətində iştirak etmiş Əfqanıstan müharibəsi veteranlarından yaradılmış batalyonda da tibb bacısı kimi işləmək təklifi aldım. Bu batalyon Neftçala rayonunun Bankə qəsəbəsində bir neçə gün təlim keçdik-

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

dən sonra Şəmkirə yollanır. 1994-cü il fevralın 9-dan 19-na qədər Murov əməliyyatında yaxından iştirak etdim. Həmin döyüşlərdə mənim ayağımı güclü don vurmuşdu. Bu ərəfələrdə içərisi döyüşçülərlə dolu bir iri maşın Murova qalxan zaman qar uçuğunun altında qaldı. Ayağımın don vurmasına baxmayaraq qarın altında qalan döyüşçüləri çıxarmaqda davam etdim. Əllərimlə qarı didərək gücüm çatan qədər döyüşçüləri qar uçuğunun altından çıxardım. Çox çətin vəziyyət idi həmin an. Bir tərəfdən də ermənilər başladılar atmağa. . . Don vurmuş əsgərləri çıxarıb Gəncəyə çatdırdım. Onları hospitala, 3 saylı xəstəxanaya, uşaq xəstəxanasına yerləşdirdim. Arif və Şirxan komandir idilər. Onlar yaralanmışdılar. . .

1992-ci ildə Ağdərə rayonunun Canyataq kəndində ağır döyüşlər gedirdi. Biz batalyonun yerləşdiyi ərazidə döyüşə hazır vəziyyətdə idik. Əmr gözləyirdik. Bu ərazidə 2 su maşını və 1 yanacaq maşını var idi. Ətrafa, yerləşdiyimiz əraziyə diqqət etmək çox vacib idi. Aydın məsələ idi ki, ermənilər tərəfindən kəşfiyyatın izi ola bilərdi və bu da acınacaqlı itkiyə səbəb ola bilərdi, oldu da! Mən ətrafa diqqət etdim, ağaclara bağlanmış qumbaraları gördüm və bu an batalyon komandiri Ədalət Zeynalovun sürücüsü Rəsul bir göz qırpımında maşına tərəf keçmək istədi və istəmədən toxundu ağacın budağına. Və mən Rəsula demək istədim ki, "Rəsul, getmə!" bu anda partlayış baş verdi. Çox ağır itki oldu. Rəsul və onunla bərabər 11 döyüşçü həyatını itirdi. Mən sağ ayağımdan yaralandım. Bədənimdə o partlayışın qəlpəsini gəzdirirəm!

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Rüxsarə xanım deyir: “Döyüş zamanı mənə ən böyük sarsıntı o olurdu ki, yarasını sarıya bilmədiyim döyüşçü yoldaşlarım ölürdü. Tibbi köməklik göstərdiklərim isə bu günkü günə qədər həyatdadırlar. Belə dəhşətli mənzərədən sonra çox əzab çəkirdim. Amma Vətən üçün canını verən, belə igid oğullar ilə bərabər ön cəbhədə olduğum üçün qürurlanırdım. Yeddixırman kəndi istiqamətində ağır döyüş zamanı Habil, Zaman, Həmzə və digər cəsur döyüşçülərin ağır yarasını sarısam da həyatlarını itirdilər. Və bu mənə çox ağır gəlirdi. . . ”. Mən sizdən bir xahiş etmək istədim, mümkünsə Qarabağımız uğrunda döyüşdə şəhid olan cəsur qadınlarımız haqqında da burda balaca da olsa yazı verəsiniz, həm onların ruhu sevinər, həm də mən sevinərəm.

-Nəsirova Mələhət (1953-1992) Ağdərədə şəhid olub. Mələhəti meydan hərəkətindən tanıyıram. 1990-cı il xalqımıza qarşı Sovet imperiyasının mürtəce siyasəti nəticəsində Azərbaycanda törətdiyi qanlı 20 yanvar hadisələrində də o, böyük cəsurluq göstərmişdi. Ağdərə istiqamətində gedən döyüşlərdə həlak oldu. Bir həftə şəhid qızımızın cəsədi erməni tərəfində qaldı. Onu da qeyd edirəm ki, Tomris qeyrətli bu qadın 3 körpə uşağını evdə qoyub, Vətənin müdafiəsi uğrunda döyüşlərə qatılmışdı. Məkanı cənnət olsun şəhid bacımızın. Mələhət belə deyirdi: “Vətən mənim üçün övladdan da əzizdir, çox doğmadır”.

-Sədaqət Rəcəbova (1972-1993) Milli Orduya yazılıb, Ağdərə, Füzuli, Ağdam rayonlarındakı cəbhə xəttlərində tibb bacısı kimi xidmət göstərüb. Raket mərmisindən dün-

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

yasını dəyişdi.

-Abdullayeva Aytən (1972-1992) yaralılara tibbi xidmət göstərirdi cəbhə bölgəsində, döyüş meydanından yüzlərlə yaralıları çıxardıb bu cəsur şəhid qızımız. Füzuli bölgəsi istiqamətində şəhid oldu.

-Qaratel Hacımahmudovanı (1948-1992) meydan hərəkətindən tanıyıram. 1992-ci ildə Vətənin müdafiəsi üçün Qazax bölgəsinin "N" saylı hərbi hissəsində xidmət etmişdi. "N"saylı hərbi hissəsindən döyüşçüləri mühasirədən qurtarmaq üçün partlayıcını (qumbaranı) sinəsinə çəkərək özünü həlak etmiş və şəhidlik zirvəsinə ucalmışdır.

- Rahilə Orucovanı da meydan hərəkətindən tanıyıram. O, 1990 – cı il qanlı yanvar hadisələrində də neçə-neçə yaralını, şəhidi çıxartmışdı atışma meydanından. Ağdərə rayonu Qurtuluş batalyonunda xidmət edib. "N" saylı hərbi hissənin hərbi əməliyyatında iştirak edib və döyüş bölgəsindən yaralıları çıxaran zaman həlak olub.

-Könül Qəhrəmanova yaşı az olsa da, Ağdam və Ağdərə istiqamətində çox döyüşlərdən keçmişdi. Tibb bacısı kimi o da yaralılara tibbi xidmət göstərmiş, yaralıları, həlak olanları döyüş meydanından çıxartmışdı. Fərux dağına qalxan hissədə Ağdamın Xaçınstroy kəndində top mərmisindən həlak oldu. Könül Şəki şəhərində Şəhidlər Xiyabanında basdırılıb. Mən onu Azərbaycan Qadın hüquqları müdafiə cəmiyyəti Şəki Şöbəsi təmsilçisi kimi tanıyıram. Bu qız soyadı kimi özudə qəhrəman bir qız idi.

-Gülbahar Heydərova (1965-1993) snayper olub. Füzuli istiqamətində gedən döyüşlərdə şəhid oldu.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

-Aidə Şahkərəmova (1976 1992) Ağdamda “N”saylı hərbi hissədə xidmət edib. Ağdam bölgəsində gedən döyüşlərin birində həlak olub. Bu cəsur qızımıza, şəhidimizə “Ağ şəhidimiz” deyirdilər, amma bu adın nəyi anlatdığını, nəyi ifadə etdiyini hələdə başa düşmürəm.

Rüxsarə xanım danışdıqca gözlərimdə qocalır, sanki yavaş-yavaş bu dünyanın özü ilə yaşidlaşmağa başlayır. Onun əzab çəkdiyini, için-için əridiyini görüb, söhbəti təxirə salmaq istəyirəm, razılaşmır, söhbətinə davam edir: “Bayramlar mənim üçün Şəhidlər Xiyabanından başlayır. Orada uyuyan silahdaşlarımın, həmvətənlərimin qəbirlərini ziyarət edirəm. Əziz günlərimin sevincini onların ruhu ilə paylaşırım. Yalnız bundan sonra qəlbimdə cüzi də olsa rahatlıq tapıram”.

Şirin Mirzəyevin rəhbərlik etdiyi alayın II bölük, V taborunun komandiri olmuş Ağdam qaçqını, II qrup əlil Qələndar İsmayılov Rüxsarə haqqında belə deyir:

– Bu igid xanımın iradəli, cəsur olması məni sevin-dirirdi. Qadınlarımızın silaha sarılması o deməkdir ki, balacadan böyüyə kim hər bir Azərbaycanlının Vətəni qorumaq cəsarəti, gücü var. Rüxsarə xanım bir çiynində tibbi ləvazimat daşımaqla yanaşı, o biri çiynində silah daşıyırdı. Döyüş əməliyyatlarına hazırlıqda və döyüş bölgəsində vuruşma zamanı biz onu özümüzə aparmaq istəməsək də o, israr edirdi, inadkarlıq göstərirdi, döyüş sahəsindən kənarda qalmırdı. Döyüşçülər ilə bərabər döyüş meydanında olurdu. Bir dəfə növbəti döyüş əmri verildi. Bütün əsgərlər böyük yük maşınlarının arxa hissəsində öz

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

yerlərini tutdular. Rüxsarənin döyüş bölgəsinə getməsinə istəmirdim. Axı, bu döyüşün necə bitəcəyi necə olacağı bilinmirdi. Yük maşınının ön oturacağına oturanda baxıb gördüm ki, artıq Rüxsarə maşına minib, əsgərlərin yanındadır. -Düş -desəydim də düşməzdi, çünki Vətən sevgisi bu cəsur xanımın, elqızımızın qanında, canındadır. Ağdamın Yeddixırman yüksəkliyində hərbi əməliyyat öncəsi xatirimdə qalan bir epizodu sizə danışacağam. Axşam idi. Əsgərlərlə biz bu sahəyə qalxdıq. Möhkəm yağış yağırdı. Burada bir ağac da olmadı ki, yağışdan qorunaq. Həmin an Rüxsarə xanım zaman itirmədən bütün əsgərləri ətrafına topladı, onlarla bir ana kimi rəftar edərək mehriban söhbətlər etdi. Əsgərlər yağışın altında səhərin necə açıldığını hiss etmədilər. Günəş çıxdıqdan sonra islanmış, yaş olmuş paltarlarımızı da elə günəşin istiliyi qurutdu, ondan sonra yolumuza davam etdik. Rüxsarə xanım alayın bütün əsgərlərinə tibbi yardım edib. O, çox şücaət göstərüb. Onun cəsurluğu mənim və bölük əsgərlərinin gözü önündə olub. Nə qədər yaralı əsgər və həlak olan əsgərləri çıxardıb ağır döyüşlər zamanı bu cəsur xanım. Rüxsarəni döyüş gedən zaman döyüş bölgəsinə getməsinə mane olanda deyirdi: "Siz mənim döyüşdə ölməyimi istəmirsiniz, əgər bizim oğlanlarımız həlak olursa, biz qadınlar kimə qalacağıq, mənfur düşmənməmi"? Rüxsarə bütün əsgərlərə bacı qayğısı göstərirdi. Ayrışçılıq etməzdi. Hətta V taborda xidmətdə olan xalası oğlu Cəvanşir Qurbanovun, dayısı oğlu Hacıbəy Kərimovun diqqətə ehiyacı olan zaman bir qohum kimi onlara xüsusi nəvaziş

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

göstərmirdi, deyirdi ki, əsgərlərin hər biri mənim doğmamdır. Çox söhbətlər edə bilərəm Rüksarə xanım haqqında. Bir onu deyim ki, döyüşdə döyüşçü kimi, insanlıqda insan kimi, mehribanlıqda bacı kimi çox dəyərli Azərbaycan xanıdır.

Rüksarə xanımı 1992-c il ildən tanıyan Araz Aslanov xatirələrini belə bölüşdü:

– Mənim döyüş yolum Şirin Mirzəyevin komandiri olduğu, Ağdamın 836 nömrəli alayından başlayıb. Rüksarə xanım ilə döyüş yolu keçmişik. O, çox cəsur, mərd xanıdır. Onun yaralılar ilə necə insani davranışının, döyüş meydançasından yaralıları və şəhid olanları necə çıxartdığına şahidi olmuşam. 1993-ci ildə Ağdam rayonun Əfətli kəndi yaxınlığında gedən döyüşlərdə mən ağır yaralandım. Rüksarə xanım mənə ilk tibbi yardım göstərdi. Bu vətənpərvər xanımın ön cəbhədə fədakarlığını gözümlə görmüşəm. Mən bir Xocalı qaçqını kimi (Ağdamda məskunlaşmışdıq) Rüksarə xanımın Vətənpərvərliyinin, igidliyinin şahidi olmuşam.

Ağdam qaçqını II qrup əlil Mirağa Ağamirov Rüksarə xanım haqqında belə dedi:

-1992-ci il idi. Mehmanə döyüşlərinin birində yaralandım. Məni Tutu xanımın yanına gətirdilər. Mənim əynimdə yeni hərbi forma var idi. Tutu xanım yaralandığım hissədən formanı qayçıladı. Uşaqlar dedilər: “Həkim, olmazmı ki, formanı əynindən çıxardaq?” Tutunun cavabı isə belə oldu: “Əsgərim qan itirir, ona forma lazım deyil!” O, yaramı sarıdı və məni döyüş gedən ərazidən çıxartdı. Mən bu xanımı xeyli vaxt idi ki, axtarırdım. Əlillərin bərpa mərkəzində müalicə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

aldığım zaman Tutunu gördüm. Lakin buna inana bilmirdim. Çünki mən onu tapmaq üçün çox yerə soraq salmışdım. Hətta qardaşım oğlunu Tutugilin rayonuna-Zaqatalaya göndərmişdim ki, onu tapsın. Tapa bilməmişdi. Tutunu səsindən tanıdım. Artıq dörd ildir ki, mən canım bacımı, həyatımı xilas edən Tutu bacımı tapmışam. Mən fədakar tibb bacısı Rüksarə xanıma təşəkkür edirəm. Onun yolunu Zəngişalı kəndində gözləyirəm.

Rüksarə xanım bildirdi ki, onun əməliyyatına kömək məqsədi üçün keçirilən tədbirdə Binəqədi rayon Əlil və Veteranlar birliyinin sədri Şahin Ağayev 1992-ci ildə Fərrux dağı ətrafında gedən döyüşlərdə yaralanan zaman Rüksarənin onun yarasını sarımasını, ilk tibbi yardım göstərməsini söyləmişdir.

Bir sayılı Hərbi Səhra Cərrahiyyə Hospitalının rəisi, hərbi həkim, cərrah Alı Qurbanlının dediklərindən:

-Müharibə başlayandan mən Rüksarə Cumayevanı tanıyıram. Onun cəsur, mərd olduğunu, 1992-ci ildən 1994-cü ilin əvvəlinə qədər tibb bacısı kimi ön cəbhədən yaralıları necə gətirdiyini gözlərimlə görmüşəm. Yaralılara ilk tibbi yardımı elə göstərirdi ki, onlar hospitala gələn zaman hiss olunurdu ki, bu sarğını tibbi savadı olan bir tibb işçisi sarıyıb. Rüksarə xanım özü əlil olsa da o, şəfali əlləri ilə yaralı döyüşçülərin yaralarına məlhəm verirdi. Mən Azərbaycanın torpaqları uğrunda şücaət göstərmiş cəsur Tutu ləqəbli Rüksarə xanımın qarşısında baş əyirəm.

Döyüş yoldaşı Şirxanın dediklərindən:

-Mən Tutunu 1993-cü ildə Ağdamın Şelli kəndində

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

olan döyüslərdən tanıyıram. Tutu əsil bacı qayğısı, mehribançılığı ilə hər bir əsgər yoldaşımızın qəlbində böyük bir iz qoymuşdu. Mən yaralandığım zaman, yaramı sarıyıb, Gəncədə olan Abbas Səhhət adına uşaq xəstəxanasına aparmışdı. O, çox qayğıkeş xanım idi.

Döyüş yoldaşı, I qrup əlil Vəliyev Nazimin dediklərindən:

- Mən bu yay Şağanda Əlil və Veteranlar üçün pensionatda müalicə alırdım. Axşam tərəfi idi. Uşaqlar bir xanımın başına yığışib, söhbət edirdilər. Söhbətə mən də qoşuldum. Söhbətimiz mübahisəyə çevrildi. Amma səs mənə o qədər doğma idi ki. Hər ikimiz sağollaşdıq, öz otaqlarımıza getdik. Səhəri gün yenə bu xanımın başına toplaşıb, söhbət edirdilər. Yaxına gəldim. Axşam səsi mənə şirin gələn bu xanımı tanıdım. Həmin xanım Ağdərənin Canyataq kəndində bir postda yaralı döyüş yoldaşlarımı çıxardan Tutu Cumayeva idi. Allah bizi yenidən görüşdü. İndi biz artıq bir ailə kimi çox yaxınıq.

Xocalı rayon sakini Ağdam rayonunda məskunlaşmış Araz Aslanov Tutu haqqında belə deyir: -Mən 1992-ci ildə Ağdam istiqamətində gedən döyüslərdə Rüksarə Cumayevanı tanımışam. Yadıma gəlir Fərrux dağda atışma oldu. Dəstədən uzaq düşdük və Tutu ilə 4 saat mühasirədə qaldıq. Heç qorxu bilmirdi. İndiki kimi yadımdadır. Onun balaca avtomatı var idi, bir tərəfində tibbi ləvazimat çantası, bir tərəfində avtomat. 1993-cü ildə Fərrux dağı uğrunda gedən döyüşdə ayağımdan yaralandım. Rüksarə ilk tibbi yardım edib, məni Ağdamın Dovşanlı kəndində yerləşən

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Hərbi Səhra Hospitalına gətirdi və orda da həkimlərin rəyi belə oldu ki, tibbi yardımını yaxşı edib artıq hospitalda qalmağa ehtiyac yoxdur və Rüxsarə xanım bu yaranı hərbi hissədə özü müalicə edə bilər. Biz ön cəbhəyə döndük. Xatirələrim çoxdur, amma birini də danışmaq istərdim ki, 1993-cü ildə Mehmanə döyüşlərində Tutu cəbhə yoldaşları ilə döyüş meydanından yaralıları çıxartmağa kömək etdi. Və vaxt itirmədən Nəsimiyə, Amilə, Şıxəliyə və digər döyüşçü yoldaşlarına ilk tibbi yardım göstərdi. Biz Tutunu anamız, bacımız kimi sevirdik, o da bizə ürəklə yanaşırdı. Hər birimizə qayğı göstərirdi.

Almaz Zeynalova Rüxsarə xanımı neçə illərdi ki, tanıyır. Onun Qarabağ müharibəsi zamanı şücaətini görməsə də Tutunun necə mərd və cəsur, vətənpərvər olduğunu, Vətən üçün necə canıyla, qanıyla necə yandığını söylədi. "Belə qəhrəman qadınlar Azərbaycan üçün mərdlik və cəsarət simvoludurlar"- dedi.

Radə Abbas Rüxsarə Cumayevanın ön cəbhədən necə yaralıları gətirməsini və döyüşkən cəsur bir xanım olduğunu söylədi.

**RÜXSARƏ
XANIMIN
XATİRƏLƏRİ...**

RÜXSARƏ XANIMIN XATİRƏLƏRİ:

-1992-ci ildə Ağdamda yerləşən hospitalda 18 əsgərə qan vermişəm.

-1988- ci il noyabr ayının 20-dən dekabr ayının 5-nə kimi hal-hazırda Azadlıq meydanı adlanan yerdə aclıq aksiyasına qoşuldum. Topxana meşəsinin qırılmasına etiraz əlaməti olaraq.

-Mən dörd dəfə əmrim olmadan döyüşə girmişdim. Rəhmətlik milli qəhrəmanımız Şirin Mirzəyev Fərrux dağı ətrafında gedən döyüşlərdə artıq mənim döyüşdə iştirakım üçün əmrimi reallaşdırdı. "Tutu" ləqəbini də Şirin Mirzəyev vermişdi mənə. "Qaraca qız" filimində Qaraca qıza bənzədiyim üçün.

-Mehmanə döyüşü zamanı yolu azmışdıq. Komandirim Qələndar İsmayilov xalamın oğlu Cavanşir Qurbanova müraciətlə dedi:

- Deyəsən mühasirəyə düşmüşük. Tutunun əsir düşməsinə mane olmalıyıq. Tutuya kim güllə atacaq?!

Cavanşir əlindəki avtomatı yerə ataraq söylədi:

-Komandir, mənim əlim gəlməz vurmağa.

Dayım oğlu Hacıbəy isə dedi:

- Mən vuraram! Erməniyə diri getməyə qoymaram!

Mühasirədən çıxdıq. Biz meşənin içi ilə Mehmanəyə doğru qalxdıq. 2-3 gün ağır döyüşlər getdi.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

- Yenə döyüşlərin birində Yeddixırman ərazisində ağır döyüşlər gedirdi. Əvəzedici qüvvə gəlmədiyi üçün biz gecəni qalmalı olduq. Mən və əsgərlərim Yeddixırman ərazisində səhərə qədər yağışın altında Buğdalığın içində oturmağa məcbur idik. Səhəri gün isə Günəşin istisi o yağışdan islanmış canımızı, paltarlarımızı qurutdu.

- Bir gün gözətçi (sərhəd) məntəqəsinə gedərkən söylədilər ki, naməlum bir sərhəd məntəqəsində yeddi dənə yanmış meyit var və çıxartmaq mümkün deyil. Bir neçə əsgərlə birlikdə həmin o sözü gedən məntəqədən meyitləri bir-bir çıxartdıq.

- 1993-cü ildə Şelli kəndində gedən döyüşlərdə 110 yaralıya ilkin tibbi yardım göstərərək Ağdamın hərbi xəstəxanasına yola saldım.

- 1994-cü il fevral ayının 9-dan 19-na qədər mənim ən ağır döyüşlərimdən biri oldu. Qar uçqununun altında qalan əsgərləri xilas edə bilməməyim məni bu günə qədər çox üzür.

Ağır günlərimizdən biri də Milli Qəhrəmanımız Şirin Mirzəyevi itirdiyimiz gün idi. Onun tabutunu Ağdamdan Bakı şəhərinə gətirmək üçün bir əsgər olaraq az da olsa borcumdan çıxdım. Yəni hər bir rayona çatdıqca meyitin üstünə buz qoyurdum ki, əzizlərinə problem olmadan çatdıraq. Çatdırdıq da. Və daha sonra Zabitlər evinə, oradan da Şəhidlər xiyabanına qədər komandirimizlə olduq.

20 yanvar. Qanlı-qadalı o qış gecəsindən 24 il ötür. Hələ də gözlərimizin önündən Azərbaycanın paytaxtı Bakının o dəhşətli anları getmir. 20 yanvar gecəsi yalnız

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

faciəvi gün deyil, həm də millətimizin şərəf, qürur günüdür. Həmin gün bütün Azərbaycanlıların bir saf amalı var idi- doğma Vətəni müstəqilliyə qovuşdurmaq. Milli azadlıq uğrunda hər kəs ayağa qalxdı. O zaman Sovet imperiyası terror aktları ilə xalqımızın milli düşüncə və ruhunu sarsıda bilmədi.

Milli azadlıq hərəkatının fəal iştirakçısı olan Rüksarə xanım bu gecəni belə xatırlayır:

- Bizim dəyanətimiz, cəsarətimiz, qətiyyətimiz həmin gün qalib gəldi. Bir an da olsun heç yadımdan çıxmır o dəhşətli gecə. O zaman yaradılan müdafiə komitəsinin nəzdində telefonlara nəzarət edirdim. Mənimlə bir yerdə meydan hərəkatında olan oğlanlardan biri gecə zəng etdi ki, Naxçıvandan məlumat verilib, ermənilər artıq Sədərəyə girib. Bu xəbərdən sonra telefon xətti kəsildi. Rabitə əlaqəsi kəsildikdən sonra mən mərkəzi telefon qovşağının direktoru Oruc bəyin yanına gəldim. Oruc bəy də məni sakitləşdirib -"Sən narahat olma, biz sənə bütün telefonları qoşacağıq"- dedi. Oradan qayıdan zaman gördüm ki, 3 avtobus saqqallı, yaşları 50-55 arası olan insanlar əli avtomatlı Şuşa restoranının yanında yerləşən bağa doluşdular. Bu barədə yoldaşlarıma məlumat verdim. Amma mən onu deyim ki, onları görəndə zaman 8-9 radələri idi. Atışma başlamışdı. O zaman yoldaşlarıma dedim ki, hamıya bu barədə tez məlumat vermək lazımdır ki, küçələrdən yığışsınlar. Elə bir az keçmişdi ki, televiziyanın partladığını eşitdik. Bundan sonra Azadlıq prospektinə getdim. Nəsimi rayonunda yerləşən polis məntəqəsi tərəfdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

9 mərtəbəli binanın qarşısında toplaşanlara dedim ki, küçələrdən yığılmaq lazımdır, çünki atacaqlar. Sözümlə sona qədər deməmişdim ki, artıq tankların səsi eşidildi. Saat təxminən 12-yə qalırdı. Bir anlıq özümü itirdim, çünki yanımda söhbət etdiyim insanlar qan içində yerə yığıldılar və orada olan insanlarla zaman itirmədən yaralıları dərhal maşına qoyub, xəstəxanaya apardıq. Yaralıları artıq hər tərəfdən gəlirdi. Mən hələ bu istiqamətdə baş verənləri görürdüm. Biləcəri tərəfdən, aeroport yolundan, dəniz kənarından gələn saqqallılar camaata aman vermədən güllə atıb, həyatlarına qəsd edirdilər. O gecədəki günahsız insanların qışqırıqları, çığırması, o dəhşətli anlar gözümün önündən getməyəcək heç bir zaman. Səhər Yanvarın 21-də saqqallıları görmədik, onların əvəzinə əli avtomatlı rus əsgərlərini gördük. Atışma səsləri yenə də eşidilirdi. Bu gerçəklərdən hər birimiz, xüsusən də gənclər örnək götürməlidirlər. Şəhidlər bizim güvənc yerimiz, qürur mənbəyimizdir. Onları unutmaq olmaz. Onları yalnız 20 Yanvar günündə yada salmamalıyıq. Biz gənclərə düzgün yol göstərməliyik. Məktəblərdə şagirdlərlə vətənpərvərlik mövzusunda söhbət apararkən onların necə diqqətlə dinlədiklərini, bu mövzuya marağını gördükcə qəlbim fərəhlə döyünürdü. Bəzən onlar mənə deyirlər ki, müharibəyə gedən zaman qorxmurduunuzmu? Ola bilər mənə də qorxu hissi olsun, amma vətənpərvərlik hissi o qədər məni üstələmişdi ki, qorxu yadıma düşmürdü. İçimdə yalnız intiqam hissi var idi- deyir Rüksarə xanım dediyimiz, Tutu ləqəbli igid Azərbaycanlı qızı.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Gəncliyindən həyatını od, alov içinə atan, Ana Vətən yolunda canını əsirgəməyən Tutu heç vaxt bu yoldan dönməyəcəyini və “biz qəhrəman xalqıq, öz əqidəmizdən ölsək də dönmərik “ -deyə söylədi.

Vətən sizin kimi igid qadınlarımızla fəxr edir, Rüksarə xanım, Tanrımız sizi qorusun!

**RUXSARƏ CUMAYEYA
HAQQINDA YAZILAN
MƏQALƏLƏR**

German

TUTU

Bu qarayanız, ruhən döyüşkən qızın əsil adı Rüksarədir. Amma üzdən “Qaraca qız” filmindəki Tutuya oxşadığından çox adam ona Tutu deyir. Onu ilk dəfə komandiri Şirin Mirzəyev (ölümündən sonra Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı) belə çağırıb. Elə həmin gündən də Rüksarə döyüşçü dostları üçün Tutu olub.

Cumayeva Rüksarə Bayraməli qızı 1968-ci ildə Zaqatala rayonunda anadan olub. Uşaqlıqdan cəld, çevik, qorxmaz olan Rüksarə oğlanlarla oynayar, yeri gələndə onlarla dalaşmaqdan çəkinməzmiş. Döyüşkən ruhda böyüyən Rüksarə orta məktəbi bitirdikdən sonra təhsilini artırmaq üçün paytaxta yollanır. Ali məktəbə daxil olsa da təhsilini başa vura bilmir.

Ermənilərin torpaq iddiaları ilə başlayan Qarabağ münaqişəsi get-gedə kəskinləşdikcə Azərbaycanda da Milli azadlıq hərəkatı formalaşmağa başladı. Bu hərəkat maraqlı siyasi qüvvələr tərəfindən idarə olunsay da vətənpərvər insanlar ardı-arası kəsilmədən vətənin müdafiəçilərinə qoşulmaqda davam etdilər. 1988-ci ilin noyabr ayının 17-də Bakının Lenin (indiki Azadlıq) meydanında başlayan mitinq dalğası isə bu hərəkatın ümumxalq işinə çevrilməsinə təkan verdi. On yeddi gün davam edən meydan hərəkatı Şuşada ermənilərin Topxana meşəsindəki

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

ağacları kəsərək, yerində zavod tikmək təşəbbüsündən sonra başlamışdı. Mitingdə danışılanlara qulaq asanda adama elə gəlirdi ki, bir haya sayı az qala milyona çatan mitinq iştirakçıları yürüş edib, nəinki Dağlıq Qarabağ Muxtar vilayətini, hətta Ermənistanı da ermənilərdən təmizləyər. Amma bu belə olmadı. Gözəgörünməyən bir qüvvə çox az bir zamanda Vətənin müdafiəsinə qalxan vətənpərvər insanları müxtəlif partiyalara cəlb edərək hakimiyyət davasına yönəltdi. Nəysə... Bunlar hələ sonra olacaqdı. Hələlik isə meydanda erməni həyasızlığına qarşı mitinqlər davam etməkdəydi və Rüksarə də etirazçıların arasında idi. Burda eşitdikləri onu hiddətləndirib ermənilərə qarşı nifrətini artırdı.

İyirmi yaşlı Rüksarə başa düşür ki, ermənilər məsələni çox kəskin qoyublar. Amma heç ağılına da gətirə bilmirdi ki, dünyanın bu vaxtında müharibə olacaq, cənnət misallı Qarabağ atəşlərə qalanacaq. Və o, özü də bu müharibənin iştirakçısı olacaq. Meydan hərəkətindən sonra Qarabağ hadisələri ilə yaxından maraqlanmağa başlayan Rüksarə bu işlərlə bağlı eşidib-bildiyi bütün tədbir və mitinqlərdə iştirak edirdi. Sonra Bakıdakı hərbi xəstəxanalardan birində tibb bacısı kimi işləməyə başladı ki, yaralı əsgərlərimizin qulluğunda dayansın. Ancaq günlərin bir günü bir qolunu itirmiş döyüşçümüzü görəndə qəti qərara aldı ki, döyüş bölgəsinə yollansın və yaralı əsgərlərə elə döyüş meydanında ilk tibbi yardım göstərsin. Çünki eşitmişdi ki, döyüş vaxtı yarası ağır olmayan əsgərlər belə ilk tibbi yardım göstərilmədiyindən qanaxmadan da ölürlər.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

. . . Və bir-iki günlük götür-qoydan sonra Rüksarə Ağdama yollandı. Soraqlayıb Şirin Mirzəyevi tapdı və onun batalyonuna yazılmaq istəyində olduğunu bildirdi. Təcrübəli komandir onu bu fikirindən daşındırmaq istəsə də Rüksarə dediyindən dönmədi. Komandir onunəzmini, iradəsini görüb, yazılı əmrlə onu tibb xidməti rotasına qəbul etdi. Elə ilk gündən cəsurluğu, çevikliyi və qorxmazlığı ilə fərqlənən Rüksarə döyüşçülərin sevimlisinə çevrildi. Döyüş vaxtı çalışırdı ki, döyüşçülərə yaxın məsafədə olsun ki, yaralananlara özünü vaxtında çatdırıb bilsin. Hətta bir dəfə yaralı döyüşçünü döyüş meydanından çıxararkən “Qrad” tipli raket iri bir ağacı dibindən qoparıb onların üstünə aşıranda Rüksarə qaçıb canını qutara bilərdi, lakin o, bunu etmədi. Əksinə, öz bədənini ilə yaralı döyüşçünü ağacın altında qalmaqdan qorudu. Özü isə onurğa sütunundan ağır zədə aldı. Bakıda bir müddət müalicə aldıqdan sonra 1994-cü illin əvvəlində Əfqanıstan döyüşçüləri ilə birlikdə yenidən Qarabağa yollandı və Daşaltı əməliyyatında iştirak etdi.

II qrup Qarabağ əlili olan Rüksarə Cumayeva Bakıda yaşayır. Rəqsanə adlı gözəl-göyçək bir qızı var.

P. S. Rüksarə Cumayeva haqqında olan bu kiçik yazını yaxın vaxtlarda çap olunacaq növbəti kitaba daxil etmək üçün yazmışdım. Ancaq Rüksarənin bugünkü durumu məni bu yazını qəzet səhifələrinə çıxarmağa vadar etdi. Müharibədə aldığı zədə artıq Rüksarənin ayaqlarının fəaliyyətini tamamilə əlindən alıb. O, yerdə sürünür. Bəli, bəli sürünür. Hətta iməkləməyə belə gücü çatmır

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

ayaqlarının. Türk həkimləri müayinədən sonra bildiriblər ki, cərrahi əməliyyat vasitəsi ilə onu ayağa qaldırmaq olar. Ancaq bu işə 28000 ABŞ dolları lazımdır. Rüksarənin on iki yaşlı qızı Rəqsanə isə göz yaşları axıda-axıda əllərini Allaha açıb, ondan və xeyirxah insanlardan mərhəmət gözləyir. Varlı və qüdrətli bir ölkənin döyüşçü qızının hər birimizə etiyacı var. Ələlxüsus da kasıblara. Kasıb mərd olar deyib atalar. Varlılarda pul nə gəzir. Heç növbəti villalarını tikib başa çatdırmağa pul tapa bilmirlər. Nəysə. . . Şəkildə gördüyümüz bu insan, bu qadın, bu ana və sonuncu Qarabağ müharibəsinin igid döyüşçüsü bizdən kömək gözləyir. Allah da kömək edənlərin köməyi olsun.

Qeyb olmuş şəhərin oyaq yaddaşı 10 cildə. IV cild.
Bakı. - MBM nəşriyyatı, 2014. s. 141

Roza Əliqızı

ŞƏHİDLƏRİMİZ ÖLMƏYİB, ONLAR BİZİM QƏLBİMİZDƏ HƏR ZAMAN YAŞAYACAQ

Qanlı-qadalı qış gecəsindən 21 il ötür. Amma elə bil dünən baş verib bütün olanlar. Hələ də gözlərimiz önündən Bakının o dəhşətli anları keçmir. Həmin gün Azərbaycan xalqının yalnız faciəvi günü deyil, eyni zamanda millətimizin qürur və şərəf günüdür. Həmin günlər hər kəsi yalnız bir amal birləşdirirdi. Doğma ana vətənimiz Azərbaycanı müstəqilliyə qovuşdurmaq. Elə bu amal da vətənpərvər övladlarımızı azadlıq mübarizəsinə apardı. Milli azadlıq və istiqlal uğrunda hamı ayağa qalxdı. O zaman Sovet imperiyası öz vəhşi planlarını xalqımız üzərində həyata keçirsə də, onların əsl istəyi baş tutmadı. Onlar öz terror aktları ilə xalqımız milli ruhunu boğa bilmədilər. Azərbaycanın vətənpərvər övladları öz al-qanları ilə şəhidlik zirvəsinə yüksələrək qəhrəmanlıq salnaməsinə parlaq səhifələr yazdılar.

Yanvarın 21-i Bakının çox təzadlı bir görünüşü var idi. Cansıxıcı bozluq, küçələrdə atəş səsləri, tanklar, rus əsgərləri, qara bayraqlı binalar, şəhidlərin qanı tökülmüş yerlərə döşənmiş qırmızı qərənfillər və dəstə-dəstə ağır addımlarla irəliləyən insan izdihamı hələ də gözlərim önündədir. Hamının üzündə kədərli ifadələr öz əksini tapsa

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

da, amma içimizdə bir qürur hissi var idi. Onlar qanımızı töksələr də, vüqarımızı əyə bilməmişdilər. Bütün Azərbaycanın ürəyi qan ağlasa da, qüruru qalib gəlmişdi düşməyə. Hamımızı birləşdirən amal bizi müstəqilliyə qovuşdurmuşdu.

Milli azadlıq hərəkatının iştirakçılarından olan Ruxsarə Cumayeva həmin günlərdən ürək ağrısı ilə danışsa da, üzündəki qürur hissini görməmək mümkün deyil. 20 Yanvar bir millət olaraq özümüzü tanıdığımız və dərk etdiyimiz gündür — deyir, həmsöhbətim: «Bizim milli mədəniyyətimiz, dəyanətimiz, cəsarətimiz, qətiyyətimiz həmin gün qalib gəldi. Bir an da olsun yadımdan çıxmır o qanlı gecə. 1991-ci ilin 20 yanvarında bizə dedilər ki, Səttarxan adına zavodun yanından Qarabağ mehmanxanasına qədər küçələrə gül-çiçək düzmək lazımdır. Ora da çoxlu şəhid qanı tökülmüşdü. Həmin gecə, yəni 1991-ci il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə qeyd etdiyim küçə ilə gül ləçəkləri düzə-düzə gəlirdim. Uzaqdan bir kamaz maşını güllər düzülən yerə çatanda özünü saxlaya bilmədi. Gülləri elə əzdi ki, elə bildim 90-cı ildə yox, bu dəqiqə şəhid qardaşlarımın qanı töküldü. Gül ləçəkləri yolun kənarlarına sıçramışdı. Həmin an bu mənzərəni siz də görsəydiniz, dözməzdiniz. Kamaz şoferi də maşından düşüb o güllərin üzərinə çökdü, özündən asılı olmayaraq hönkürtü ilə ağladı».

Ruxsarə xanım deyir ki, o zaman yaradılan müdafiə komitəsinin nəzdində telefonlara nəzarət edirdi. Onunla bir yerdə meydan hərəkatında olan oğlanlardan biri gecə zəng

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

edir ki, Naxçıvandan məlumat verilib, ermənilər artıq Sədərəyə girib. Bu xəbərdən sonra telefon xətti kəsilir: «Rabitə əlaqəsi kəsildikdən sonra mən mərkəzi telefon qovşağının direktoru Orucun yanına getdim. O dedi ki, sən narahat olma, biz sənə bütün telefonları qoşacağıq. Ordan qayıdanda gördüm ki, 3 avtobus saqqallı, yaşı 50-55 arası olan insanlar əli avtomat Şuşa restoranının yanında yerləşən bağa doluşdular. Bu haqda yoldaşlarıma məlumat verdim. Mən onları görəndə hələ hardasa saat 8-9 radələri idi. Atışma başlamamışdı. O zaman yoldaşlarım dedilər ki, hamıya bu barədə tez məlumat vermək lazımdır ki, küçələrdən yığışsınlar. Elə bir az keçmişdi ki, televiziyanın partladıldığını eşitdik. Bundan sonra Azadlıq prospektinə getdim. Nəsimi rayonunda yerləşən polis məntəqəsi tərəfdə 9 mərtəbəli binanın qarşısında olanlara dedim ki, küçələrdən yığışmaq lazımdır, çünki atacaqlar. Sözüüm tamamlanmamışdı ki, artıq tankların səsi eşidildi. Saat təxminən 12-yə qalırdı. Bir də onda ayıldım ki, yana-yana gələn güllələrdən yanımda bir neçəsi uzanıb, qanın içindədir. Onları dərhal maşına qoyub xəstəxanaya apardıq. Yaralılar artıq hər tərəfdən gəlirdi. Mən hələ bu istiqamətdə baş verənləri görürdüm. Biləcəri tərəfdən, Aeroport yolundan, dəniz kənarından gələn saqqallılar camaata aman vermədən qırırdılar. Günahsız insanların çığirtısı, qışqırıqlar, tükürpədicilər heç vaxt gözümün önündən getməyəcək».

Həmsöhbətim deyir ki, həmin gecə camaatı qıran saqqallılar səhər yox idi: «Yanvarın 21-də biz onların birini

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

də küçədə görmədik. Onların əvəzinə rus əsgərləri əli avtomatlı küçələrdə addımlayırdılar. Atışma səsləri yenə də eşidilirdi, O dəhşəti gecədən sonra da ölən və yaralananlar olmuşdu. Harda dəstə ilə gedən görəndə rus əsgərləri atəş açırdılar. Ona görə də dəstə ilə gedənlərə deyirdim dağılışın. 2, ya da 3 nəfərdən artıq bir yerdə getməməyi məsləhət görürdüm».

Bir gecənin içində xaiqımızın igid övladlarını qırdılar. Azərbaycan bayrağını qana boyadılar. Ruxsarə xanım üçün bu sözləri söyləmək nə qədər çətin olsa da, «Bundan hər birimiz, xüsusən də gənclər örnək götürməlidir. Şəhidlər bizim güvənc yerimiz, qürur mənbəyimizdir. Onları unutmaq olmaz. Onları yalnız 20 Yanvar günündə yada salmamahıyq» — deyir Azərbaycanın mərd qızı: «Bir çox orta məktəblərdə görüşlərimiz olub. Azərbaycanın təxminən 2533 orduya getmiş qadını var. Bu, az say deyil. Təbii ki, çox demək də olmaz. Onlar gücləri nəyə çatmışdısa, onu etməyə getmişdilər. Bu gün də inanıram ki, döyüş olarsa, yenə gedərlər. Biz, müharibədə iştirak edən xanımlar şagirdlərlə söhbət edərkən igid övladlarımızın şücaətlərindən danışırıq. Onlar bizim söhbətlərimizdən ruhlanaraq torpaqlarımızı müdafiə etməyə hər an hazır olduqlarını söyləyirlər. Bu, əlbəttə ki, bizi sevindirir. Onların Şəhidlər Xiyabanına tez-tez getdiklərini eşidərkən belə vətənpərvər gənclərin olması ilə fəxr edirik. Şəhidlərimiz ölməyib, onlar bizim qəlbimizdə hər zaman yaşayacaq. Bu qəhrəman övladları yaşatmaq hər bir gəncin borcudur, Çünki onlar məhz bu gənclərin parlaq gələcəyi

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

naminə canlarından keçiblər. Uşaqlarla söhbət edərkən hər zaman deyirəm ki, ölümün gözünə dik baxmalıyıq. Onsuz da biz torpaqdan yoğrulmuşuq, bu torpağa da qovuşacağıq. Sadəcə ağilla hərəkət etmək lazımdır. Hamımız Prezidentimizin ətrafında birləşməliyik. Güc birlikdədir. O zaman da biz gücümüzü bir yerə toplayaraq müstəqilliyimizə qovuşduq. Bu gün də hamımızı bir amal birləşdirməlidir. Torpaqlarımızı mənfur düşməndən azad etmək».

Bu gün gənclərimizdə vətənpərvərlik hissinin güclü olduğunu deyən həmsöhbətim bu istiqamətdə aparılan təbliğatın təşkilindən razı qaldığını söyləyir. Qeyd edir ki, orta məktəblərdə keçirilən hərbi idman oyunları, bundan başqa gənclər üçün təşkil olunan hərbi düşərgələr bu mənada böyük önəm daşıyır: «Biz gənclərə düzgün yol göstərməliyik. Tərbiyə əsasən ailədən başlamalıdır. Bu gün hər bir evdə Koroğlu, Həcər yetişir. Sadəcə tərbiyə düzgün istiqamətə yönəldilməlidir. Hər şeyi gənclərə də şamil etmək olmaz. Valideynlərin də üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Şagirdlərlə söhbətlər apararkən bizə diqqətlə qulaq asırlar. Onlarda vətənpərvərlik mövzusunda aparılan söhbətlərə maraq gördükdə qəlbim fərəhlə döyünür. Bəzən onlar mənə deyir ki, müharibəyə gedəndə qorxmurdunuzmu? Ola bilər məndə də qorxu hissləri olsun, amma vətənpərvərlik hissi o qədər məni üstələmişdi ki, qorxu yadıma düşmürdü, içimdə yalnız intiqam hissi var idi».

Erməni mənfurları Qarabağ torpaqlarına hücumə keçəndə Ruxsarə də növbəti dəfə baş verən faciələrimizə biganə qala bilmir. 20 Yanvar günü şəhid olan yoldaşlarının

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

məzarını ziyarət edib müharibəyə yollanır. Deyir ki, şəhid bacı-qardaşlarının qəhrəmanlığından ruhlanıb, odun-alovun içinə yenidən getdim. Əgər müharibə olarsa, bir an da olsun düşünmədən yenə də gedərəm.

Əziz oxucularımız, sizinlə mərd Azərbaycan qadınının xatirələrini bölüşdüm. Gəncliyindən həyatını odun-alovun içinə atan, vətən yolunda canını əsirgəməyən Ruxsarə xanım heç bir vaxt bu yoldan dönməyəcəyini söyləyir. Deyir, biz qəhrəman xalqıq, ölərik, amma öz əqidəmizdən dönmərik. Bu gün bizim güclü ordumuz var, Ali Baş Komandan hücum əmri verərsə, Azərbaycan Ordusunun mərd oğulları torpaqlarımızı azad edəcək. Elə yazını da Ruxsarə xanımın bu sözlərinə son olaraq ulu öndər Heydər Əliyevin bir fikri ilə tamamlayıram: «Xalqımız əsrlər boyu həmişə öz torpağını qoruyub, öz milli azadlığını, qürurunu müdafiə edib və bu gün də müdafiə etməyə qadirdir».

Roza Əliyızı "Vətən üçün doğulanlar"(Xatirələr, hekayələr, məqalələr) B. 2011, s. 98-102

NÜŞABƏ ƏHMƏDOVA

ONUN CƏSUR ÜRƏYİ

Rüxsarə Cumayeva: - “Çiynimdəki avtomatdan başqaüstümdə bir pistolet gəzdirirdim. İşdir əsir düşsəydim...”

“Əgər Ali Baş Komandan əmr verərsə, yenə də döyüşə getməyə hazıram”.

Rüxsarə xanımla Ədalət Partiyasının keçirdiyi bir tədbirdə tanış olmuşdum. Əvvəlcə bilməmişdim ki, bu qadın cəb hədə olub. Sonra ona söz verildəndə, o danışanda mən bildim ki, bu belədir. O çıxıb, gedəndə isə tədbir iştirakçılarından üzr istəyib ardınca çıxdım, telefon nömrəsini alaraq haqqında məqalə yazacağımı özünə bildirdim.

Cumayeva Rüxsarə Bayraməli qızı 1968-cı il iyun ayının 18-də Zaqatala rayonunun Bəhmədli kəndində anadan olub. Doğma kəndlərindəki məktəbdə orta təhsil almışdır. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı 2 sayılı Baza Tibb Məktəbində təhsilini davam etdirmişdir. Orta ixtisas təhsilinə yiyələnən Rüxsarə bununla kifayətlənməmiş, Bakı Dövlət Universitetinin “Nəcib xanımlar” fakültəsinə (1989-cu ildə BDU-da belə bir fakültə mövcud idi-N. Ə) daxil olmuş, daha sonra isə xahişi nəzərə alınaraq, universitetinin filologiya fakültəsinə keçirilmişdir.

Rüxsarə xanımın tələbəlik illəri, ali təhsilini bitirib,

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

müstəqil həyata qədəm qoyması Azərbaycan tarixinin ən çətin və şərəfli dövrünə təsadüf etmişdir. Rüksarə də tərəddüd etmədən cəmiyyətdə gedən ictimai- siyasi proseslərə qoşulmuş, onların iştirakçısına çevrilmişdir. Bütün bunlar barədə onun danışdıqlarını qeydə almağı özümə borc bildim:

-Bakı Hərbi Hospitalında tibb işçisi kimi bir müddət işləmişəm. Hospitalda çalışdığım vaxt rəhmətlik general Məhəmməd Əsədov hospitalla gəldi. Hospitalın rəisi Vaqif İbrahimova müraciət etdi ki, orduya bir neçə tibb işçisi lazımdır. Onda mən qabağa çıxdım. Ayağımın xəsarətli olduğunu görən general dedi: "Siz yox!". Mən təkidlə gedəcəyimi bildirdim. Onda Vaqif İbrahimov mənim barəmdə dedi ki, bu xanım 1988-ci ildə meydan hərkatında aclıq aksiyasına qoşulan xanımdır, 20 yanvar hadisələrində fədakarlıq göstərərək yaralı insaları xəstəxanalara çatdıran insandır. Bunları eşidəndən sonra Məhəmməd Əsədov məni siyahıya aldı. Rəhmətlik Qaratel, rəhmətlik Rəhilə, Sənubər (bu qızı mən sonralar görmədim, əməliyyat yollarımız ayrıldı) bir də mən Şuşaya-döyüş bölgəsinə yollandıq. Biz Şuşaya yardım və döyüş sursatları aparan vertolyotla gedib-gəlirdik. Həm də bu şeylərin aparılmasında iştirak edirdik...

1992-ci ilin yanvarında Şuşada qalmalı olduq. Faciəli Daşaltı əməliyyatı baş verdi və ordan yaralıları, meyitləri götürərək Bakıdakı Hərbi Hospitala qayıtdıq. Bir -iki ay hospitalda işlədikdən sonra aprel ayının 3- 4- də Ağdama yollandıq. Ağdamda Şirin Mirzəyevin 836-cı batalyonunda

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

komandirim Qələndar İsmayılov ağır yaralandı. İsmayılov özü də Ağdamlı idi və onunla bərabər qardaşı da döyüşdü. Bir neçə yaralını meyitlərlə bərabər Ağdam Hospitalına gətirdim. Qələndarın yaralanmağından istifadə edən 3-cü rota komandiri Çingiz adlı, ləqəbi "Soltanbəy" olan birisi rotaya soxularaq uşaqları (döyüşçüləri) təhqir etmişdi. Mən onun hərəkətlərinə müdaxilə edəndə özü ilə gələn bir neçə zabitə dedi ki, bu qadın Xalq Cəbhəsinin üzvüdür, bunu burdan qovmaq lazımdır. Rotada olan 93 döyüşçü mənim getməyimə qəti etiraz bildirərək Çingizi qərargahdan qovdular. Çingiz qərargah rəisinin müavini Rəhmana bildirdi ki, elə həmin gün mənim əmrimi hazırlasın. Həmin adam ona görə qərəzli mövqe tutmuşdu ki, Qələndarın rəhbərlik etdiyi 2- ci rotada heç vaxt döyüşçünü yaralı vəziyyətdə, meyitləri də döyüş yerində qoyub qaçmırdılar. Bu Qələndara böyük nüfuz qazandırmışdı. Çingizdə isə paxıllıq və qısqanclıq hissi yaratmışdı. . . Nə isə. . . Mən əmri gözləməyib Bakıya qayıtdım. Bakıda vaxtı ilə mənimlə bir yerdə meydan hərəkətində iştirak etmiş Əfqanıstan müharibəsi veteranı olan bir neçə dostumla görüşdüm. Onlar bildirdilər ki, batalyon yaratmaq istəyirlər. Murovda döyüşlərdə iştirak etməyə qərar vermişdilər. Mənə təklif etdilər ki, onlarla bir tibb işçisi kimi cəbhəyə gedim. Mən razı oldum. Batalyonumuz Neftçalanın Bankə qəsəbəsində bir neçə gün təlim keçəndən sonra bizi Şəmkirə yolladılar. 1994-cü ilin fevralının 19-dan 24-nə qədər Murov əməliyyatında yaxından iştirak etdim. Həmin döyüşlərdə mənim ayağımı

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

güclü don vurmuşdu. 4 “Kamaz” dolusu döyüşçü isə hələ Murova qalxan zaman qar uçqununun altında qaldılar. Ayağımın don vurmasına baxmayaraq qarın altında qalan döyüşçüləri çıxarmağa davam etdim. Bir tərəfdən də ermənilər başladılar atmağa. Don vurmuş əsgərləri çıxarıb Gəncəyə çatdırdım. Onları hospitala, 3 saylı xəstəxanaya, uşaq xəstəxanasına yerləşdirdim. Onların arasında Arif və Şirxan adlı ikisi komandır idilər. Kəlbəcərdən olan yeznə-qayının meyitlərini bir texnikom yataqxanasından götürüb, Xanlar qəbirstanlığının “Şəhidlər” hissəsində dəfn etdik. Ondan sonra mən yenə Bakıya qayıtdım. Bir müddət döyüş bölgələrinə getmədim. Günlərin bir günü xatirələrim yada düşdü və mən Ağdamda yerləşən hərbi hissələrə baş çəkməyə getdim. Əminliklə deyirəm ki, əgər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyev əmr verərsə, Hətta bu vəziyyətdə bir tibb işçisi kimi (ayağını göstərir-N. Ə) yenə döyüşə getməyə hazıram!

Rüxsarə xanım danışdıqca sanki elə bil həmin günləri təkrar yaşayır. Qisas hissi onu hətta yerində sakit oturmağa qoymur. Ona baxdıqca müharibənin qızgın vaxtı orda-burda daldalanan kişiləri (əgər onlara kişi demək mümkünsə) xatırlayır və necə cılız olduqlarını təsəvvür edirəm. Rüxsarə isə II qrup əlil ola-ola odlu-alovlu döyüş yollarını keçib. İndi yenə o yolları təkrar getməyə hazır olduğunu deyir.

Rüxsarə 12 yaşında ikən ayağından xəsarət alıb. Düzgün olmayan müalicə onun əlil olmasına gətirib çıxarıb. Şikəstliyi onun Vətənin ağır günlərində mübarizəyə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

qalxmasına mane olmayıb. İndi bir müharibə veteranı kimi onun müalicəyə ehtiyacı var. İmkan isə yoxdur. O, bir uşaq anasıdır. Qızı Rəqsanənin 5yaşı var. Hələ bağçaya gedir. Rüksarənin müalicəsinə 22 000 ABŞ dolları tələb olunur. Ola bilər ki, döyüşlərdə iştirak etməyən, ancaq vicdanı susmayan imkanlı şəxslərimiz ona kömək etmək istəyərlər. Ölümünü göz önünə alaraq oda –alova atılmış bu xanım hər bir hörmətə layiqdir. Yolunda canını qoyduğu ölkənin vətəndaşı Rüksarə xanım “Veteran Qadınlar” təşkilatının üzvüdür. Vaxtaşırı bu təşkilatla təmasda olur. Təşkilatın rəhbəri Radə Abbasla yaxın rəfiqə münasibətindədir. O deyir ki, Radə xanım məndən ötrü çox əziyyət çəkir, çox çalışır ki, mənə bir kömək etsin.

Problemlərindən də danışdı Rüksarə xanım:

-Ən böyük problemim ayağımın müalicəsidir. Mənzil problemim də var- 1989-cu ildən rütubətli bir evdə yaşayıram. Bir otaqlı kiçik bir evdə. Qaz, su, işıq pulunu özüm ödəyirəm. Həmin evi məhkəmənin qərarı ilə alsam da, qeydiyyatda düşə bilmirəm. Yəqin pul istədiklərindən mənə get-gələ salırlar.

Keçdiyi döyüş yollarından danışanda “Daşaltı” əməliyyatının adını çəkib tez üstündən keçdi. Mən bunun səbəbini soruşanda dalğın, qəmli baxışlarını uzaqlara dikdi. Susdu. İsrar edəndə isə dedi:

-Nüşabə xanım, mən həmin döyüşü xatırlayanda həyəcədən təzyiqim qalxır. İndi sən məcbur edirsən deyə xatırlayıram. Axı o döyüşdə bizim neçə-neçə cavanlarımız günahsız yerə tələf oldular.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Rüxsarə xanıma baxanda ilk baxışda adi bir Azərbaycanlı xanımı görürsən. Heç deməzsən ki, o, döyüş yolu keçmiş bir əsgərdir. Ancaq o odlu-alovlu günləri xatırlayanda, danışanda necə qisas hissi ilə alovlandığının, əsəbindən dil-dodağını çeynədiyinin, əllərini bir-birinə necə sıxdığının, bir yerdə qərar tutmayıb, var-gəl etdiyinin şahidi olursan.

Rüxsarə əsil vətənpərvər, mərd azəri qızıdır. Nigarlar, Həcərlər yetirən Azərbaycanın igid qızıdır. Bu sözlərini kim eşitsə, fikrimcə, eyni qənaətə gələr:

- Mən çiynimdəki avtomatdan başqa üstümdə bir piston da gizlətmışdim. İşdir, əgər əsir düşsəm, düşməyə əylməyim, özümü məhv edirəm.

O vaxtı ilə Əfqanıstanda döyüşmüş dostlarının batalyon yaratmaları planından danışanda mən ondan soruşdum ki, qadınla kişinin, oğlanla qızın dostluğuna necə baxır. Gülümsəyib qətiyyətlə dedi:

-Kim necə baxır baxsın. Hər kəs özünə cavabdehdir. Şəxsən mənim qadın dostum yoxdur. Çoxlu kişi dostum var. Elə başa düşməyin ki, hər kişi dostluğa yararlı ola bilər. Söhbət əsil kişilərdən- dostluğu, sədaqəti, dəyanəti, ədaləti özündə cəmləşdirən kişilərdən gedir. Bir də ki, ola bilsin qadınla kişinin dostluğuna pis baxan şəxs özünə, öz xasiyyətinə bələddir.

Yəqin Rüxsarənin dostı verdiyi tələblərə onunla birlikdə çiyin-çiyinə döyüşən Cavanşir və Hacıbəy də cavab vermişlər. Biri onun xalası oğlu, digəri isə dayısı oğludur.

Beləliklə, Rüxsarə xanım özünə, öz xasiyyətinə bələddir.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Bu məqalə ilə onun xasiyyətinin cizgilərini cızmağa, ədəbi portretini çəkməyə çalışdım. Buna nə dərəcədə nail olduğumu deyə bilmərəm. Amma yenə yazmağa hazıram.

Qələmə aldı Nüşabə ƏHMƏDOVA. MÜBARİZ QADIN
(Beynəlxalq İctiami-siyasi, Ədədi-Bədii qəzet) №01 26
yanvar 2007 -ci il

ƏLİL OLSA DA, VƏTƏNİN MÜDAFİƏSİNDƏN QALMADI

Həyat onun üçün çox keşməkeşli keçib. Gənclik illəri vətənimizin qanlı-qadalı günlərinə təsadüf edib. Amma deyir ki, həyat nə qədər acı olsa da, bu məni sındırmayıb. Yalnız vətənimizin azadlığını, bütövlünü düşünmüşəm. Uşaqlığımdan əlillik həyatını yaşasam da, müharibənin odu-alovu, torpaqlarımızın işğala məruz qalması məni rahat buraxmırdı. Öncə Bakıda baş verənlər, daha sonra Qarabağdakı faciələrimiz məni cəbhə bölgəsinə qədər aparıb çıxartdı. Xatırlamaq çox çətindir mənim üçün, amma biz bunları danışmalıyıq ki, gələcək nəsillərimiz başımıza gələnləri bilsinlər. Söhbətin bu yerində bir az xəyallara daldı. Bir müddət sakit dayanıb gözlərini uzaqlara dikdi. Onunla söhbət nə qədər çətin olsa da, qəhrəmanımla bir anlıq o illəri yada salmağa çalışdıq.

1968-ci il iyunun 18-də Zaqatala rayonunun Bəhmədli kəndində dünyaya göz açıb Rüxsarə Cumayeva. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıya təhsilini davam etdirməyə gəlib. 1990-cı ildə Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olur. Universitetdə təhsil aldığı illərdə artıq Bakıda hadisələr öz məcrasından çıxmışdı. Rüxsarə xanım həmin vaxtlar Azərbaycanımızın müstəqilliyi uğrunda ayağa qalxan gənclərin sırasında idi. Vətənpərvər azəri övladı bir gün də olsun evdə oturmazdı. Deyir, tələbəlik illərində meydan hərəkətində iştirak

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

edirdim. Həmin vaxt Qarabağda da vəziyyət gərgin idi. Baş verənləri gördükcə dayana bilmirdim. Mühəribəyə getməyə can atırdım. Elə bu səbəbdən də universitetdə oxuya-oxuya tibb texnikumunun nəzdində olan hazırlıq kursuna da getdim. Buranı bitirib bir müddət Hərbi Hospitalda çalışdım.

1991-ci ilin noyabr ayı idi. Məhəmməd Əsədov hospitala gəlib Şuşada tibb bacısına ehtiyac olduğunu söylədi. Həmin vaxt Şuşada vəziyyət pis idi. Ölənlər və yaralananların sayı gündən-günə artırdı. Orada tibb bacısı çatışmırdı. Mən Şuşaya gedəndən bir neçə gün sonra 20 noyabr hadisəsi baş verdi. Bu məni çox sarsıtdı. Sonralar tez-tez Bakıya yaralı gətirdim. 1991-ci ilin dekabrında artıq Malibəylidə vəziyyət ağırlaşmışdı. Mən onda Daşaltının alt hissəsində yerləşən Nəbilərdə idim. O vaxt bizim güclü tibbi ləvazimatımız yox idi. Daşaltı əməliyyatına qədər Malibəyli, Kərkicahan da artıq Xocalının düşdüyü vəziyyətdə idi. 1992-ci ilin yanvarın 25-dən 26-na keçən gecə uğursuz bir əməliyyat oldu. Yaralılara Nəbilərdə tibbi xidmət göstərdim. Bu uğursuzluğun ardınca da Xocalı hadisəsi baş verdi. O zaman mən Şuşada idim. Bir müddət burda qalıb hospitala qayıtdım. Xocalıdan gələn yaralılara gücüm çatdığı qədər köməklik edirdim. Bir gün 17 yaşında Elçin adlı gənci hospitala gətirdilər. Çox ağır yaralanmışdı. Qolunun bir damarı işləyirdi. Vəziyyəti pis idi. Qolu kəsilməliydi. Travmatoloqlarımızdan biri mənə müraciət elədi ki, Cumayeva mənə kömək edə bilərsinizmi? Çətin olsa da, razılaşdım. Çünki əlilliyin nə olduğunu mən çox

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

yaxşı bilirdim. Həmin vaxt həkimə dedim ki, o ayılanda ilk olaraq, qolunu soruşacaq, o zaman biz ona nə cavab verəcəyik? Amma nə etmək olar. Əməliyyat zamanı qol mənə o qədər qüvvətli, ağır gəldi ki, vurmağı ilə əlimdən yerə çırpılmağı bir an oldu. Həmin vaxt özümə söz verdim ki, Ağdama getməliyəm. Hospitalın rəisinə müraciət etdim. Səbəbini soruşduqda dedim ki, mən özüm əliləm. Bunun nə olduğunu da çox yaxşı anlayıram. Ona görə də, ora getmək istəyirəm, yaralılarıma yerindəcə köməklik edim ki, əl-ayaqlarını itirməsinlər.

Bundan sonra Rüksarə xanım Adamdakı Şirin Mirzəyevin batalyonuna gəlir. Ən ağır döyüşlərdə iştirak edir. Deyir, gəldiyim gün səhərə yaxın Qazançıya hücum oldu. Ağdamın Qiyaslı kəndinin uşaqları bu döyüşdə ağır yaralanmışdı. Bakıdan apardığım ilk yardımla onlara kömək etdim. Qazançı əməliyyatı da çox uğursuz oldu. Orada 18 uşağın taleyi hələ də məlum deyil.

Bundan sonra Xaçinstroya gəldim. Həmin gecə ermənilər bizi qradla atəşə tutdular. Hamı çölə çıxmışdı, mən isə otaqda qaldım. Şirin Mirzəyevin səsi indi də qulağımdadır. "O qara qız hanı, onu çağırın"- deyər, möhkəm qışqırdı. Xırda bölüklər varidi, onlardan birinin komandiri Allahverdi müəllim qəlpə yarası almışdı, ona yardım etmək lazım idi. Bir təhər atəşin altında ona yardım göstərdim.

1992-ci ilin aprel ayında məni 3-cü batalyona göndərdilər. Əslində həmin ərəfədə batalyonları tez-tez dəyişməli olurdum. 3-cü batalyonda olarkən bir dəfə kəşfiyyata getdim. Batalyonda Tofiq adlı bir oğlu var idi,

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

dedi ki, Tutu bəlkə sən getməyəsən? Gedən gündən bu adı qoymuşdular mənə. Onlar elə bilirdi ki, ölümə gedirlər, amma yenə də üzləri gülürdü. Döyüşə gedəndə “Qəbələ ilə qayıdaq” - deyib maşına minirdilər. O uşaqları hər dəfə itirdikcə elə bil mən də ölürdüm. Həbil adlı bir oğlan var idi, həmişə öndə gedirdi. Fərrux dağı ətrafında gedən döyüşlərin birində öldü. Alnından vurmuşdular. Onun ölümü bizi çox sarsıtmışdı. Həmin döyüşlərin birində Şağanovun briqadasından bir oğlanı ermənilər vurmuşdu. Dostu avtomatı çəkdi mənə tərəf dedi ki, onu diriltməlisən, yoxsa səni də öldürəcəm. Dedim, mənə öldürsən, fərqi yoxdu, o gələn ölürlərdən biri olaram, amma sən eyni zamanda yaralıları da öldürmüş olacaqsan. Onları kim sağalda bilər? O uşaq meyiti qucaqlayıb nə qədər ağladı.

Biz gecəni postda qalırdıq. Mən onları orda qoyub aşağı düşə bilməzdim. Hər bir şeyi hazır vəziyyətdə saxlayırdım. Ayağından yaralananlara toxumaları zədələnməsin deyər, şlopkalar bağlayırdım. Hospitala çatanda həkimlər təəccüblənirdilər. Yəni bunu yalnız travmatoloq edə bilərdi. Dava-dərman qurtaran kimi hospitala gəlirdim. Nə lazımdırsa, hamısını verirdilər.

Döyüşləri ürək ağrısı ilə xatırlayan Rüksarə xanım deyir ki, o qədər unudulmayacaq acı anlar yaşamışam bu müharibədə. Hər döyüşçümüzü itirdikcə qisas hissimiz daha da güclənirdi. Bir dəfə əsgərlərdən biri icazə alıb evlərinə getmişdi. Bu məzuniyyətdə nişanlamışdılar onu. Gələndə bizə şokolad bağlaması gətirmişdi. Həmin ərəfədə Fərrux dağı ətrafında da ağır döyüşlər gedirdi. Atışma

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

səngiyəndə şokoladı yeyəcəkdik. Həmin gün döyüşdə itirdik biz onu. Heç kim onun gətirdiyi şokoladı yeyə bilmədi. Elə qutunu da ordaca qoyduq. Danışdıqca çox ağır gəlir mənə. Yenidən həmin anları yaşayıram. Amma buna baxmayaraq, müharibə olarsa, yenə də gedərəm. Bir an da olsun qalmaram burda. Çünki o torpaqlar bizi səsləyir.

Bu gün səhhətində problemlər yaşasa da, Rüxsarə xanımı yalnız itirilmiş torpaqlarımızın taleyi düşündürür. Deyir, biz o zaman sakitlik taparıq ki, işğal altında qalmış müqəddəs torpaqlarımız geri qaytarılsın. Biz o yerlərə yenidən gedək. Bütün ağrılarımı da o zaman unudacam. Qeyd edək ki, Rüxsarə xanım hazırda səhhətindən bərk əziyyət çəkir. Deyir, əməliyyat olunmalıyam, lakin maddi imkanımın aşağı olması səbəbindən əməliyyatım qalıb. İmkanı olanlardan Kapital Bankda adına açılan hesaba pul köçürmələrini xahiş edir. Biz də öz növbəmizdə vətənpərvər Azərbaycan xanımına can sağlamlığı arzulayırıq. Ümid edirik ki, onun bu səsinə cavab verənlər olacaq. Uşaqlıqdan əlil olsa da, müqəddəs torpaqların müdafiəsində irəli atıldı. O yerlərin səsinə, harayına tələsdi. Bir gün də olsun, isti ocağında rahat nəfəs ala bilmədi. Od içində olan Qarabağımızın müdafiəsində can qoyan oğullarımızın köməyinə çatdı. Əminik ki, bu gün onun da köməyinə çatanlar olacaq.

HƏRBİ AND qəzeti № 19 (427) 12 may 2012-ci il
Müəllif

**20 YANVAR HADİSƏLƏRİ
XALQIMIZIN QAN
YADDAŞINA ÇEVİRİLİB**

BU DƏHŞƏTLİ FACİƏDƏN 21 İL ÖTÜR

A xı heç kəsin ağlına gələ bilməzdi ki, qəlbi vətən hissi ilə çırpınan, əli silahsız, özü günahsız olan bu atalar, analar, balalar özünü dost kimi, qardaş kimi qələmə verən rus ordusunun əlində qətlə yetirilsin. Onların günahı nə idi? Vətəni sevmək, onun namusunu çəkmək, hansı qanunda, hansı cinayət məcəlləsində, hansı ölkədə və hansı dövrdə günah sayılmışdır ki, günahsız qətli də günah saya. Yalın əllə tankların qarşısına çıxanları qoyaq bir tərəfə, bəs isti ocağında əyləşib güllə səsinə eşiyə çıxan insanların qanına qəltan olunmaları, yaralıların yardımına gələn təcili yardım maşınların tankların altında əzilməsi, sakit insanların öz maşınları ilə yol gedərkən öz maşınlarında qanına qəltan olanların günahları nə idi? Bu faktları düşündükcə əlimdə qələm titrəyir sözlər boğazımda tıxanıb qalır, həmin anları yenidən yaşayanda göz yaşları məni boğur. O gecə xalqımız qan ağlayırdı, hamı istəyirdi ki, yaralanan, əzilən insanları hansısa bir yolla xəstəxanaya yetirsinlər. Torpağın üzü qana boyanmışdı. Qışqırtı, zarıltı, inilti səsləri hər bir insanın qəlbini sökürdü. Kişilərlə qadınlar da özlərini meydana atıb əzilən insanları xilas etmək istəyirdi. O xilas edənlərin biri də ayaqlarından qəzalılı olan Rüşxarə Cumayeva idi. Rüşxarə xanımın qorxmazlığı, mərdliyi haqqında kitablarda, yüzlərlə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

mətbuat səhifələrində yazılar getmişdir.

- Rüşsarə xanım 20 Yanvar faciəsini necə xatırlayırsınız?

- Xatırlamaq nədi o qanlı hadisə bir dəqiqə də yadımdan çıxmır. 20 Yanvar faciəsi günü 1990-cı ilin 19-20-sinə keçən gecə Xalq Cəbhəsinin nəzdində Müdafiə Komitəsi yaradılmışdı, mən orada telefonlara cavab verirdim. Bu an telefonlar kəsildi, mən telefon dalınca rabitə qovşağının rəisi Oruc müəllimlə elə qapı ağzında görüşdüm və məlumat verdim. Oruc müəllim mənə dedi: - "Sən qayıt posta, mən telefonları bərpa edəcəyəm". Mən rabitədən qayıdanda üç avtobus saqqallı hərbiçilərlə dolu maşınlar Dijerzinski klubuna daxil oldular. Bu məlumatı həmin dəqiqə Xalq Cəbhəsinin idarə heyətinə məlumat verdim. Sonra bu örtülü yerdə telefonlara cavab verə bilməyəcəyimi bildirib, döyüş meydanına atılmağı, yaralılara kömək etməyi vacib bildim.

- Rüşsarə xanım, 20 Yanvar faciəsinin ildönümündə mərasim keçirirsinizmi?

- Mərasimdən əlavə biz Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edirik, şəhidlərin məzarı üstünə qərənfillər düzürük. Keçən il 20 Yanvar faciəsi ilə bağlı Milli İstiqlal muzeyinə dəvət aldım. Orda çox çıxışlardan sonra mənə də söz verildi. Çıxışımın sonunda qeyd etdim ki, 1990-cı ilin 19-20-sinə keçən gecə biz köhnə Çapayev indiki Təbriz küçəsindən Səttarxan zavodunun yaxınlığından gül düzməyə başladıq. Bu zaman uzaqdan bir kamaz maşını sürətlə gəlib gülləri əzdi keçdi. Hönkürtü ilə ağladım. Elə bildim şəhidlərin ruhu

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

təhqir olundu. Bu hadisə iclas salonunda Məmməd Aslanın “Ağla, qərənfil, ağla” şeiri deyilən zaman yadıma düşdü. İclas sona yetdikdən sonra muzeyi gəzməyə başladıq, həmin an Qadın Veteranlar Birliyinin sədri İradə xanım Abbas dedi ki: “Ay qara qız, gəl burada şəklinə bax, şəklə baxdım, bu o şəkil idi ki, 20 Yanvar faciəsinin qanlı yadigarı idi. Həmin شکili çəkən insan 1990-ci ilin 20 Yanvar gecəsinin qurbanı olmuşdur. O həmin şəkil idi ki, həmin شکildə olan yoldaşlar şəhid olmuşdur. Mən bu gün o شکlə görə Milli İstiqlal muzeyinin direktoruna öz təşəkkürümü bildirirəm ki, belə bir arxivi qoruyub saxlayıb. Rüksarə xanımla 20 Yanvar faciəsi vaxtı gecə meydana atılıb yaralıları xəstəxanalara daşınmasında, hələ öz qanından da onlara verilməsindən onu görən insanlar danışır. Onun ayaqları anadangəlmə qəzalılı olmasına baxmayaraq, Qarabağın ən qaynar nöqtələrində olmuşdur. 2-ci əlilliyi Qarabağ döyüşlərində almışdır. Rüksarə xanımın əlindəki bir şekil məni cəlb etdi.

- Rüksarə xanım, bu şekli nə vaxt çəkdirmisiniz?

- 20 Yanvar faciəsi vaxtı haqsız olaraq döyüş yoldaşlarımı həbs etmişdilər. Onlara görə aclıq elan etmişik. Həmin vaxt o şekli çəkdirmişdim. Mənim heç vaxt gözümün qarşısından getməyən 20 Yanvar faciəsində ətrafda insanların qanı ilə gölməçələr yaranmışdı. Sayı bilinməyən qərənfillər qandan seçilmirdi. O vaxtdan düşünürəm ki, bu qərənfillər şəhidlər üçün yaradılıb. Elə o vaxtı da toplanmış insanların qarşısına gedərək, çalışırdıq ki, bu insanları dağıdaq. Gecə saat 12-yə qalmış Azadlıq prospektində

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

uzaqdan tankların səsi gəlirdi, yaralılar bir-birinə qarışmışdılar. Gücümüz daxilində əsas yaralıları Semaşko xəstəxanasına daşıyırdıq. Bu mənzərəyə baxmaq dəhşət idi. Atalar, analar övladlarını axtarır, övladlar isə valideynlərini. 20 Yanvar hadisələrindən bitib-tükənməyən sözlər çoxdur. Bəli, bu gün o ağır illərin arxada qalmasına baxmayaraq, Rüsxarə Bayraməli qızı Cumayevanın xatirələri tükənməzdir. Bizim Həcər qeyrətli Nigarımız var bu gün. Heç də kişilərdən geri qalmayan hünərlər göstərmişdir. Bəzi qadınlarımız isti yataqda yatanda Rüsxarə xanım kimi mərd, mətin, qorxmaz qadınlarımız Qarabağın ən qaynar nöqtələrində yerdən qazılmış akoplarda, səhərə qədər gözlərini qırpmadan vətənin keşiyini çəkmişlər. Vətən, torpaq uğrunda belə bir mərd, mətin qızlarımız hələ də lazımı mükafatlara layiq görülməmişdir. Mən elə bilirəm ki, aidiyyətli orqanlar, təşkilatlar belə mətin qadınlarımızı yadına salıb layiqli mükafatını verəcəklər. Buna inanırıq!

Müstəqil Respublika № 01 (118) 22 yanvar 2011-ci il

QARABAĞ MÜHARİBƏSİNİN QARACA QIZI 17 İLDİR VETERAN ADI ALA BİLMİR

Qarabağ müharibəsindən söz açılanda həmişə yadıma kəndimizin ilk şəhidi Babək İsmayılov düşür. Mən müharibəni Babəkin adı ilə tanımışam. Babəkin müharibədə şəhid olması xəbəri valideynlərinə çatdırılan an indiki kimi yadımdadır. Onda mənim 9 yaşım vardı və küçəmizin uşaq ları ilə birgə Babəkgilin həyatında gizlənqaç oynayırdıq. Qəfilhəyətdə ağ rəngli avtomobil dayandı və içindən rəngi qapqara qaralmış, həyəcanlı vəziyyətdə bir polis əməkdaşı düşdü. Polis əməkdaşı Babəkin anası Lena xalanı yanına çağırıb, dedi: “Oğlunuz BabəkQarabağda şəhid olub. Allah rəhmət eləsin”.

Lena ana elə bil həmin an quruyub yerində qaldı. Hətta polis əməkdaşı dinməz-söyləməz maşına minib tələm-tələsik oradan uzaqlaşandan uzun müddət sonra da Lena xala dinib-danışa bilmədi. . .

Aradan illər ötdü. Açıqı həmin dövrdə mən elə bilirdim ki, Qarabağa – müharibəyə ancaq Babək kimi qəhrəman oğullar gedirlər. Amma sən demə, vəziyyət başqa imiş, yəni Qarabağ müharibəsinə təkcə kişilər yox, qadınlar, qızlar da yollanıblarmış. Həmin qəhrəman, cəbhəyə könüllü yollanan ana-bacılarımızdan biri də Rüxsarə Cumayevadır. Zaqatala rayonunun Bəhmədli kəndində anadan olub Rüxsarə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

xanım. İkinci qrup əlildir. Ancaq o müharibədə yox, çox-çox əvvəl əlil olub. Dediynə görə, əliliyi üçün 35 manat təqaüd alır. Veteran adı alması üçün indiyədək çox yerlərə müraciət edib, amma nəticə müsbət olmayıb.

“Orta məktəbi bitirəndən sonra indiki Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına qəbul olundum. Universitetdə qiyabi oxuyurdum, 2 nömrəli Taxıl Kombinatında işləyirdim. Həmin illər meydan hərəkəti dövrünə düşdüyü üçün orada fəal iştirak edirdim. Lakin buna görə məni həm işdən, həm də universitetdən qovdular. “20 yanvar” faciəsini də yaxşı xatırlayıram. Yaralıların tibb mətəqələrinə çatdırılmasında iştirak etmişəm. Həmin hadisələrdən sonra “Papa-nin”də yerləşən hospitalda (indiki Mərkəzi Hərbi Klinik Hospital-red.) işlədim. Hospitalın rəisi Vaqif İbrahimov idi. Cərrahiyyə şöbəsində Ümidvar adlı doktorla birgə çalışırdım.

Şıxov batalyonu təşkil edilməyə başlayan vaxtlarda döyüşə getmək qərarına gəldim. Ancaq o vaxtlar razı olmadılar ki, əlil qız uşağının müharibədə nə işi var. Buna baxmayaraq, bir neçə günlük də olsa, cəbhəyə getdim və Şuşa ətrafında döyüş bölgələrində oldum. Lakin qısa müddətdən sonra belə məsləhət bilindi ki, məni geri göndərsinlər. Yenidən Bakıya qayıdıb hospitalda işimə davam etdim. “Bəzən əmrəsiniz də döyüşlərə qatılırdım”.

Rüxsarə xanım 1992-ci ilin mart-aprel aylarında yenidən döyüşlərdə iştirak etmək üçün Ağdama yola düşüb və orada N sayılı hərbi hissədə tibb bacısı vəzifəsində xidmətə başlayıb. “Əlil olmağıma baxmayaraq tibb bacısı

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

kimi Çaldıran, Canyataq, Mehmanə, Abdalgülablı, Sırxavənd, Ağdərə kəndləri, Sərsəng su anbarı və digər döyüşlərdə yaxından iştirak etmişəm. Elə döyüşlər olub ki, əmr əsasında, eləsi də olub ki, əmrim verilmədən döyüşlərə qatılmışam. Ancaq yenə deyirəm, mən döyüşlərdə hərbi kimi yox, tibb bacısı kimi iştirak edirdim”.

Rüxsarə xanım o vaxtdan özündə saxladığı sənədləri də bizə təqdim etdi. Müdafiə Nazirliyinin Mərkəzi Arxivinin 02. 06. 2005-ci il tarixli arayışında göstərilir ki, N sayılı hərbi hissə komandirinin 13. 05. 1992-ci il tarixli 45 nömrəli əmri ilə ehtiyatda olan çavuş Cumayeva Rüxsarə Bayraməli qızı 06. 05. 1992-ci il tarixdən vəzifəyə təyin edilmiş və 19. 07. 1992-ci il tarixinədək 99 nömrəli əmrə əsasən adı şəxsi heyətin siyahısında göstərilib. Onu da bildirək ki, analoji məlumatlar Rüxsarə Cumayevanın adına olan hərbi biletdə də qeyd olunub.

Sənədlərdən isə aydın olur ki, onun bu günədək veteran adı ala bilməməsinin bir səbəbi var: “Bunu onunla əsaslandırırırlar ki, mən hərbi hissəni tərk edərkən sənədlərimi qaydasına salmamışam”.

Yeri gəlmişkən, Hərbi Prokurorluqdan verilən arayışda göstərilir ki, sənədlərin öyrənilməsi zamanı Cumayevanın konkret olaraq hansı şəraitdə, hansı tarixdə və hansı əsaslarla hərbi xidmətini başa vurmaı, yaxud hərbi hissəni özbaşına tərk edib-etməməsi müəyyən olunmayıb.

Rüxsarə xanım özü isə hərbi hissəni atəşkəsə bir neçə ay qalmış tərk etməsini belə əsaslandırır: “Həmin ərəfədə orduda çox ciddi qarmaqarışıqlıq var idi. Bəzən çox

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

haqsızlıqlar olurdu və mən də buna dözə bilmədim, inciyib hərbi hissəni tərk etdim”.

Komandirinin İsmayilov Qələndar adlı şəxs olduğunu bildirən Rüksarə xanım: -“Həmin şəxs sağdır və ikinci qrup əlildir. O və digər cəbhə yoldaşlarım da mənim necə xidmət etdiyimi təsdiqləyə bilirlər” -deyir. Güllə “mən ölüm”, “sən öl” bilmir.

Müharibə ilə bağlı xatirələrini bizimlə bölüşən həm söhbətimiz: “Müharibə ölüm deməkdir, qan deməkdir. Güllə “mən ölüm”, “sən öl” bilmir. İki dəqiqə əvvəl səninlə deyib-gülən əsgər bir anın içərisində ölür. Ağla, yalvar, çığır-bağır, amma nə xeyri, nə mənası var? Cəbhədə gün ərzində yüzlərlə belə hadisənin şahidi olurdum”, -dedi.

Cəbhədə komandiri Şirin Mirzəyevin ona Tutu ləqəbi verdiyini söyləyən Rüksarə xanım bunu onun “Qaraca qız” filminin baş qəhrəmanı Tutuya bənzəməsi ilə bağlı olduğunu dedi: -“Bəzi əsgərlər mənim əsil adımla beləbi ləmədilər. Hamı Tutu deyirdi. Amma onları inandıra bilmirdim ki, mən həmin qız deyiləm. Əsgərlər elə bilirdilər mən bilərəkdən boynuma almıram. Məndən soruşurdular ki, ayağınızı ilan çalandan sonra axsamağa başlamısınız? Mən də zarafatla onlara deyirdim ki, ilan məni yox, Ağcanı vurub. Mən sadəcə həmin zəhəri təmizləmişəm

Zaman Azərbaycan qəzeti 2-4 oktyabr 2010-ci il

FUAD HÜSEYNZADƏ

ƏLİL OLA-OLA DÖYÜŞƏ GETDİYİMƏ GÖRƏ FƏXR EDİRƏM

Rüxsarə Cumayeva: “Fikirləşdim ki, yaralı əsgərlərimizin qolu və ayaqlarının kəsilməyib, yerində müalicə olunması üçün nə etmək olar?!”

Dekabrın 3-ü “Beynəlxalq əlilliyi olan insanlar günü”dür. 1992-ci il oktyabrın 14-də BMT Baş Məclisi tərəfindən bu günün qeyd olunması haqqında bəyannamə qəbul edilib. Bu günün məqsədi cəmiyyəti əlillik probleminin həllinə cəlb etmək, əlilliyi olan bütün insanların hüquqlarını qorumaqdır. Azərbaycan 2008-ci ildə BMT-nin “Əlilliyi olan insanların hüquqları”adlı konvensiyaya qoşulub. Əlilliyi olan insanlar günü bütün dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da qeyd olunur və bu gün ölkəmizdə 480 000 əlil insan var. Ümumi olaraqsa, dünya əhalisinin 10 faizi və ya 650 milyona yaxın insan əlil halda yaşayır. . . Qarabağ veteranı Rüxsarə Cumayeva da onlardan biridir, amma elə dünyəvi olaraq onun özəlliyi var. Çünki həmişə eşitmişik deyirlər ki, müharibə əlili. Amma əlilin, xüsusən qadın əlil kimi müharibəyə getməsi görünməyən və eşidilməyən hadisədir. Dünya əlilləri arasında Rüxsarə xanımın fərqliliyi də bundadır. Dediyinə görə, o, ilk dəfə əlil kimi döyüşlərdə iştirak edən qadındır. Onun sözlərinə görə əlillərlə bağlı bir neçə təşkilat araşdırma aparıb və dünyada belə bir addımı

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

atan başqa bir xanım tapılmayıb. Qeyd edək ki, Rüxsarə xanım Zaqatala rayonunda dünyaya göz açıb. Uşaq ikən omba çıxığından II dərəcəli əlil olub. Bakı 2 sayılı Tibb Texnikumunda təhsil alıb. Daha sonra Bakı Dövlət Universitetini bitirib.

Günlərin bir günü efirdə yaxın dostlarımdan biri əlini çiynimə qoyub dedi ki, əlil ola-ola döyüşə gedən xanımlarımızın birincisi və axıncısı Rüxsarə xanımdır. İkinci Dünya Müharibəsində gedən döyüşlərdə də əlillər tam yararsız olublar. Ümumiyyətlə, müharibənin hansı vəziyyəti olursa olsun, əlillər heç vaxt döyüşə gedə bilməzlər. Bu, tibbi və hərbi qaydalara tam ziddir. Amma mən bu qaydanı pozaraq bir azərbaycanlı qız kimi əlil ola-ola döyüşə getdiyimə görə bu gün fəxr edirəm. Qanla verilən torpaq heç vaxt su ilə alına bilməz. Qanla verilən torpaq qanla da alınmalıdır. Əgər bu gün Ali Baş Komandan torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasına görə müharibə əmri verərsə, bircəik qızımla mən döyüşə getməyə həmişə hazırıq. Amma bu gün ən ağır vəziyyətimdir. Oynaqlarım artıq çox pis vəziyyətdədir. Təsəvvür edin ki, "Fərrux dağı" kimi bir əməliyyata qalxanda çiynimdə 40 kiloqram yük var idi. Amma bu gün bir kiloqram yükü daşıya bilmirəm. Sümüklərimdə yeyilmə çox sürətlə gedir. Bilmirəm müharibənin, yoxsa cavanlığımın ağrılarıdır. Amma əlil olsam da, ikicə əsgəri döyüş bölgəsindən kənara çıxardaramsa, mən bununla qürur duyaram.

-Əlil olmağınıza baxmayaraq sizi müharibəyə getməyə nə vadar etdi?

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

-Mən "Meydan hərəkət"i, 20 Yanvar faciəsini görmüşəm. 20 Yanvar hadisəsindən sonra mən hospitalda tibb bacısı kimi könüllü işləyirdim. Amma 1991-ci ilin sonlarında, günlərin bir günü Şuşadan yaralılar gəlməyə başladı. O yaralıların içərisində olan Elçin adlı yeniyetmə bir oğlanın qolunun kəsilməsi əməliyyatı gedirdi. Mən də o oğlanın qolunun kəsilməsi əməliyyatında tibb bacısı kimi köməklik göstərdim. O oğlanın qolu bir anlıq tavana dəyib yerə düşdü. Bu hadisəni görəndən sonra elə bil ki, mənim ürəyimdən bir parça ət qopdu. Onda hiss etdim ki, mən artıq döyüşə yararlıyam. Elçinin ayılanda "hanı mənim qolum?" sözlərini deməsi məni o qədər sarsıtdı ki, bundan sonra döyüş bölgəsinə getməyi özümə borc bildim. Hətta hospitalın mərhum rəisi Vaqif İbrahimova müraciət edəndə o dedi ki, mən burada lazımam. Lakin mən çox israr etdim ki, getməliyəm və getdim də.

-İlk dəfə hansı rayonda gedən döyüşlərdə iştirak etmisiniz?

-Mənim ilk yolum oldu Daşaltı. "Daşaltı əməliyyatı"nda mən Nəbilərdə iştirak etmişəm. Yaralıların yarasını sarımışam, şəhid olanları çıxarmışım. Qayıdıb gəlmişəm Bakı hospitalına. Burada da bir müddət işləyəndən sonra gördüm ki, yox, əsgərlərimizin qolları və ayaqları gələn kimi amputasiya olunur. Özlüyümdə dəfələrlə fikirləşdim ki, necə etmək olar bu uşaqların qolu və ayaqları kəsilməsin, yerində müalicə olunsun. Yəni hospitala çatana qədər toxumalar ölüb məhv olmasın. O minvalla mən 1992-ci ilin aprelində yenidən qayıtdım Ağdama. Mən birbaşa ilk

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

çağırışçılar taborunda fəaliyyət göstərməyə başladım. Sonradan məni verdilər 5-ci tabor, 2-ci bölüyə. Bu, rəhmətlik Şirin Mirzəyevin yaratdığı ilk tabor idi. Orada tibb bacısı kimi çalışırdım. Bütün gedən döyüşlərdə necə lazımdırsa, birbaşa ilk tibbi yardımı göstərüb, iynəsini vurub yola salmışam. Taborada olmayan dava-dərman məndə var idi. Çünki artıq o qədər özümü doğrultmuşdum ki, inanıb o dərmanları mənə vermişdilər.

-Bəs Ağdamdan başqa hansı rayonlardakı döyüşlərdə olmusunuz?

-Əfqanıstandan gələn döyüşçü oğullarımız var idi. Mamed müəllim Murova hücum etməkdən ötrü döyüşçüləri yığdı. Həmin ərəfədə mənim döyüş yoldaşlarımdan bir neçəsi yaralanıb qayıtmışdılar. Onlar özləri mənimlə təsadüfən görüşərkən dedilər ki, bir tibb bacısına ehtiyacları var. Dedim ki, özüm gedə bilərəm. Amma sənədlərim hamısı qalmışdı Ağdamda. Beləcə, 1994-cü ilin fevralında Rauf Rəcəbovun briqadası ilə biz Murova qalxdıq. Fevralın 9-dan 19-a qədər bizim "Murov əməliyyatı" olub. Ümumi olaraq Ağdam, Ağdərə və Kəlbəcərin ən ağır döyüşlərində iştirak etmişəm.

-Sizin əlil kimi müharibədə belə ön cəbhədə olmağınıza necə icazə verilirdi?

-Buna görə mənim Ağdamda mübahisələrim olurdu. Mən deyirdim ki, ön cəbhədə olmalıyam. Orada isə deyirdilər ki, kazarmada qalmalıyam. Onun üstündə dəfələrlə bizim mübahisəmiz düşmüşdü. Deyirdim ki, ilk yardımı göstərə bilərəmsə, niyə görə kazarmada qalmalıyam? Cəsur

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

oğullarımızın yanında ona görə qalmaq istəyirdim ki, yaralı ikən onlar qan itirib ölməsinlər.

Orada elə faciələrle rastlaşırıdık ki, bundan sonra gəlib kazarmada rahat qalmaq olmurdu. 1992-ci ildə mən Ağdamda olanda erməni əsirliyində olan qızlarımız rabitə vasitəsilə bizə yalvarırdılar. Deyirdilər ki, "Qrad"ı elə ataq ki, tikələri də qalmasın, yoxsa vaxt gələcək ermənilərdən törəyəcək uşaqları azərbaycanlılara güllə atacaqlar. Onların başına gətirilən zülmələri ermənilər rabitə ilə bizə çatdırırdılar. Biz o səsləri eşidirdik. Onların qışqırıqları, bağırırıqları mənim hələ də qulağımdan getmir. Ermənilər tələb edirdilər ki, Azərbaycan qızları onlardan övlad dünyaya gətirsinlər. Faciəyə baxın ki, həmin qızlarımızın dünyaya gətirdikləri uşaqların indi bu dəqiqə Ermənistanda 19 yaşları var və həmin uşaqlar hazırlaşır ki, Azərbaycana hücum etsinlər. Halbuki, Azərbaycan qızı erməni əsirliyində qalmasaydı, bu böyük faciəyə gəlib çıxmazdıq.

-Müharibədə xilas etdiyiniz yaralılarından indi sizi axtaran varmı?

-Aradan 17 il keçməsinə baxmayaraq, döyüşdən çıxartdığım yaralılar son illər mənə daha çox axtarır, tapırlar. O cümlədən Mehmanə döyüşlərinin birində 86 yaralı sarıyıb, yola salmışdım. Onlardan bir neçə nəfəri axtarır tapdılar mənə. Onlar ilk tibbi yardımını göstərən adamı bu gün axtarır tapırılsa, demək yaşamağa dəyər. Çünki onlar bilir ki, qanın iyi nədir. Hazırda komandirimlə, digər döyüş yoldaşlarımla əlaqə saxlayırıq. Keçirdiyim günlərə peşman deyiləm. Çünki Allahın yazdığı hər yaxşı və pis günə qurban

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

olum. Mən heç vaxt fikirləşməmişəm ki, Qarabağ əlili olum. Mən Qarabağ veteranıyam. Düzdü, müharibədə də qəlpə yarası almışam, amma mən döyüşə gedəndə əlil idim. Məndən sonra kimlərsə əlil olacaq idisə, mənə qədər bilə bilməzdilər ki, əlillik nə olan şeydir.

PARİTET (İctimai-siyasi qəzet)
Nº128 (1710) 3-5 dekabr 2011-ci il.

GERMAN

TƏNHA GÖZƏL

Sakit bir otaqda tənha bir gözəl,
Sığınıb Allahın səxavətinə.
Əl açıb, Tanrıya dua eyləyir,
Yol gedir beləcə səadətinə.

O gedir səbirlə, amma yol bitmir,
Bu hicran, bu həsrət, qəm, kədər itmir,
Yolundan sapmağa cəsarət etmir,
Ümidlə boylanır məhəbbətinə.

Gözləri dənizdir, saçı şələlə,
Dodağı püstədir, yanağı lalə,
Göz yaşı səbh çağı gül üstə yalə,
Təbiət heyrandır lətafətinə.

Sənin ürəyini ilahi bilər,
Səbrin böyük olsa taleyin gülər,
Bir gün mükafatın göylərdən gələr,
Tanrı əhsən deyər dəyanətinə.

Sakit bir otaqda tənha bir gözəl,
Sığınıb Allahın səxavətinə,
Əl açıb, Tanrıya dua eyləyir,
Yol gedir beləcə səadətinə.

GÜLARƏ MUNİS

ƏSGƏR PALTARI

Mat qaldım fələyin belə oynuna,
İstədim sarılım qəfil boynuna,
Yaxın gəl sığınım sənin qoynuna,
Əsgər paltarında görəndə səni.
Durum ağac olum yolunun üstə,
Dönüm turac olum kolunun üstə,
Az qaldı sərilm qolunun üstə,
Əsgər paltarında görəndə səni.

İsitdi qəlbimi odlu nəfəsin,
Dinəndə titrədi hüznü səsin,
Duydum ki, sonsuzdur eşqin,
həvəsin, Əsgər paltarında görəndə səni.
Sinəndə döyünən ürəyin olum,
Palıd tək dayanım, köməyin olum,
Silahı tutanda biləyin olum,
Əsgər paltarında görəndə səni.

Munisin ürəyi çıraq olaydı,
Qolları qoluna dayaq olaydı,
O yatan qeyrətlər oyaq olaydı,
Əsgər paltarında görəndə səni!

GÜLARƏ MUNİS

***Qarabağ uğrunda döyüslərdə, əsgər qardaşlarına qardaşlıq
edən Rüxsarə xanıma.***

Əllərini ver mənə..
Uzat, mənə əllərini, uzat!
Uzat əllərini əsgər qardaşım...
Tuta bilim soyuq zərif əllərindən
Əllərini ver mənə...
Danış nəfəsimlə isitdiyim
Əllərini ver mənə...
Əllərini ver mənə isidim
Ürəyimin həsrət oduyla.
Toxundurum üzümə,
Sürtüm gözlərimə,
Basım bağrıma soyumuş
Cansız əllərini.
Mənim əsgər qardaşım.
Ver mənə əllərini,
Dartım qoparım səni
Əcəlin əlindən,
Alım səni əzrailin əlindən.
Ver mənə əllərini,
Əsgər qardaşım.
Ver mənə, silah tutmaqdan
Yorulmayan əllərini.
Ver mənə əllərini...
Kövrələndə saçlarıma
Sığal çəkən əllərini.
Uzat mənə əllərini,
Çəkim çıxarım səni

~~~~~ **Qarabağın Tutusu** ~~~~~

Qaranlıq məzardan!
Çıxarım!!!
Əllərini ver mənə
Əsgər qardaşım!
Əllərini ver mənə
Məslək qardaşım
Əllərini verə biləydin mənə.
Əllərim tək qalıb...tək!
Yetim qalan əllərim
İndi də bir birinə daraqlanır.
Tək qalıb əllərim, tək!

NAZİLƏ KƏRİMOVA

***Qarabağ döyüşlərində tibb bacısı kimi işləmiş
Ruxsarə Cüməyevaya həsr etdiyim şeir***

Müharibə çox yaralar açıbdı,
Belindəki qəlpə yeri ağrıdır,
Ümüdlüsən bilirəm ki, Allaha
Tanrım özü kömək olsun ay Tutu.
Döyüşlərdə çox dostunu itirdin,
Səngərlərdə çoxlarına can dedin,
Arazlara, Namiqlərə qan verdin
İndi sənə yoxlayanın yox bacı.
Tanrım özü möcüzələr yaradır,
Yeriyərsən, ayaq üstə durarsan,
Ümidini üzmə görək ay Tutu
Tanrım sənə kömək olsun can Tutu.

Şeir "Qanun Naminə" qəzetində çapa buraxılıb

GÜLNAR SƏMA

Tomrislər, Həcərlər ilə
Fəxr edir Azərbaycanım
Heç onlardan geri qalmaz
Şərəfdə Rüksarə xanım

Döyüşdən keçən həyatın,
Səadətlə qarşılaş.
Vətən sizinlə fəxr edir ,
Vətənində xoşbəxt yaşa.

Ciyarparə Rəqsanənin,
Qürur verən çırağısan
Əsl ana ürəyinlə
Ən yenilməz dayağısan

Cəsərin rəmzi kimi,
Çöküb yaddaşlarda qaldın.
Ön cəbhəyə sahib çıxıb,
Səmalara örnək oldun!

RÜXSARƏ CUMAYEVA HAQQINDA YAZI DƏRC ETMİŞ DÖVRÜ MƏTBUAT VƏ KİTABLAR

German. Sən mənim əbədi məhəbbətimdən. Bakı. MBM, 2012, 392 səh.

German. Qeyb olmuş şəhərin oyaq yaddaşı. IV cild. Ağdam bizdən yaman küsüb. Bakı, MBM, 2014. 264 səh.

Gulara Munis. Bənövşə yağışı. Şeirlər kitabı. B. Nurlan. 2004-1

Roza Əliqızı. Vətən üçün doğulanlar. Bakı, Turan evi nəşriyyatı, 2011. 168 səh.

Müstəqil Respublika. İctimai-siyasi hüquq qəzeti, 22 yanvar, 2011. №01 (118).

Zaman qəzeti 2-4 oktyabr 2010

Mubariz qadın. Beynəlxalq ictimai-siyasi, əbədi-bədii qəzet. 26 yanvar 2007 №01 (09)

Mubariz qadın. Beynəlxalq ictimai-siyasi, əbədi-bədii qəzet. 8 mart 2007 №02 (10)

PARİTET (İctimai-siyasi qəzet) №128 (1710) 3-5 dekabr 2011-ci il.

Zaman Azərbaycan qəzeti 2-4 oktyabr 2010-ci il

Hərbi And qəzeti № 19 (427) 12 may 2012-ci il

Mübariz Qadın (Beynəlxalq İctimai-siyasi, Ədədi-Bədii qəzet) №01 26 yanvar 2007-ci il

Ümman (İctimai-siyasi qəzet) № 07(32) 15-22 iyun 2013-cü il

Təzadlar (Gündəlik qəzet) № 193 (1528) 8 dekabr

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

2011-ci il.

Bizim yol (Gündəlik qəzet) № 207(1783) 11 noyabr

2011-ci il.

Veteran 2009 16-30 oktyabr.

Palitra 2011. 25 Fevral 21 (1592).

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

German. Qeyb olmuş şəhərin oyaq yaddaşı. IV cild. Ağdam bizdən yaman küsüb. Bakı, MBM, 2014. 264 səh.

Roza Əliqızı. Vətən üçün doğulanlar. Bakı, Turan evi nəşriyyatı, 2011. 168 səh.

Müstəqil Respublika. İctimai-siyasi hüquq qəzeti, 22 yanvar, 2011. №01 (118).

Hərbi And. Hərbi vətənpərvərlik qəzeti 12 may 2012 №19(427).

Zaman qəzeti 2-4 oktyabr 2010.

Mübariz qadın. Beynəlxalq ictimai-siyasi, əbədi-bədi qəzet. 26 yanvar 2007 №01 (09).

Mübariz qadın. Beynəlxalq ictimai-siyasi, əbədi-bədi qəzet. 8 mart 2007 №02 (10).

PARİTET (İctimai-siyasi qəzet) №128 (1710) 3-5 dekabr 2011-ci il.

Zaman Azərbaycan qəzeti 2-4 oktyabr 2010-cu il.

**RÜXSARƏ
XANIMIN
ÖMÜR SƏHİFƏLƏRİ**

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

1988-ci il Meydan hərəkatının aclıq aksiyası

1992-ci il Mehmanə döyüşü

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Ağdam Mahrızlı hospitalı

1992-ci il Şahbulaq

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Şair Meyxoş Abdulla və Mayor Aidə Şirinova ilə birlikdə

Gənc Yazarlarla birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

1992-ci il Şahbulaq

1992-ci il 5-ci batalyon, 2-ci rotanın uşaqları

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Əlil qardaşım Cavad Qasımlı ilə birlikdə

1992-ci il 20 Yanvar hadisələrindən sonra

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Zaur bəy və professor Xanım Xəlilova ilə birlikdə

İstanbul Məltəpə universiteti xəstəxanasının həkimləri ilə birlikdə
Can Salakoğlu

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin məzarını ziyarət etdiyimiz zaman və
Cəmil Unal ilə birlikdə

Yazar jurnalist Kabutər Haqverdi ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Qaraca qız filmindeki “Tutu” ya bənzədilən şəkil

Qızı Qurbanova Rəqsanə ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

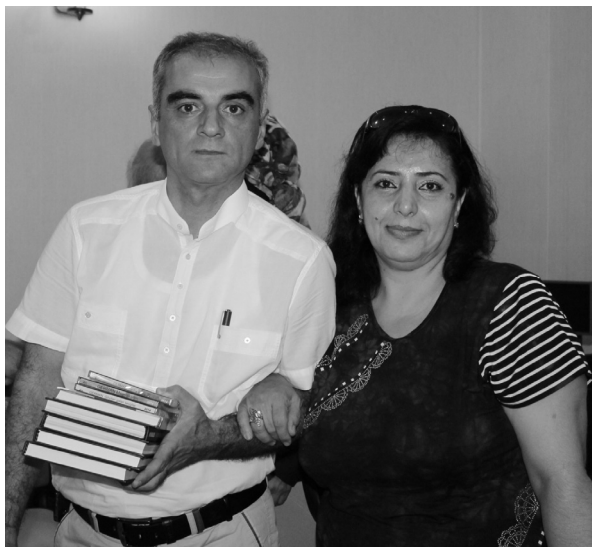

Döyüş yoldaşı Mirağa ilə birlikdə

Yazar publisist Bakı Dövlət Üniveristetinin müəlliməsi
İradə Əlili ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Şair publisist German Hüseynov ilə birlikdə

Döyüş yoldaşı Elxan, Ülkər Nazımqızı və İradə Əlili ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Müharibə Veteranı Qadınlara sosial yardım ictimai birliyinin sədri
Radə Abbas ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Anıt qəbirində Atatürkü ziyarət edilən zaman

1992-ci döyüş yoldaşı ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Əlil uşaqlarla görüş

Xaçstroy kəndində döyüş yoldaşları ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Tərnöyük kəndində rota uşaqları ilə birlikdə

İzmit bələdiyyəsində toplantıdan sonra

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Millət vəkili Qənirə xanım Paşayeva ilə birlikdə

Yusif Ziya Arpacıqla Şəhidlərimizi ziyarət edilən zaman

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Xocalı abidəsini ziyarət edərkən Xeyir Körpüsü qrupunun rəhbəri
Fəridə Əsədova ilə birlikdə

Əməkdar artist gözəl aktrisasımız Nailə xanım və əlil xanımlarla
birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Alı Mustafayev adına 202 nömrəli tam orta məktəbin
kollektivi ilə birlikdə

Dəyərli xalq artisti Flora xanım Kərimova və AMP-in qadınlar
şurasının sədri Amina xanım Vəliyeva ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

İstanbul Gözəl Əfəndiyevanın kafesində dəyərli dostlarla birlikdə

İctimai kanalda Saleh Bağirov və müğənni Əbdul Xalid ilə birlikdə

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

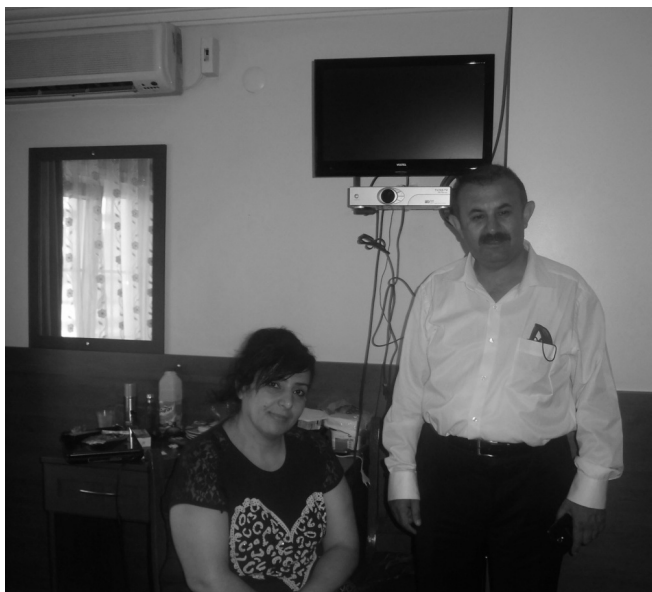

Döyüş yoldaşları ilə birlikdə

Əlillərlə Hərbiçilərin görüşü

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Türkiyə Azərbaycan dərneğinin kurucu başkanı
Sefer Karakoyunlu ilə birlikdə

Tər nöyüt kəndinin zabıt heyəti.

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Gənclərlə görüş

Orta məktəbdə vətənpərvərlik mövzusu ilə döyüşçülərin görüşü

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Şəhidlər xiyabanında ziyarət zamanı

Tədbirdən sonra

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Gənclərlə birlikdə konsertdən sonra

Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin ziyarəti zamanında

~~~~~ Qarabağın Tutusu ~~~~~

Gənc xeyriyyəçilərlə birlikdə

M Ü N D Ə R İ C A T

Ön söz.....	3
İradə Əlili.....	7
Mən uşaqlıq illərimi belə xatırlayıram.....	14
Qarabağın Tutusu.....	17
Rüxsarə xanımın xatirələri.....	35
Rüxsarə Cumayeva haqqında yazılan məqalələr.....	41
Tutu	42
Şəhidlərimiz ölməyib, onlar bizim qəlbimizdə hər zaman yaşa- yacaq	46
Onun cəsur ürəyi.....	52
Əlil olsa da, vətənin müdafiəsindən qalmadı.....	60
Bu dəhşətli faciədən 21 il ötür.....	66
Qarabağ müharibəsinin qaraca qızı 17 ildir veteran adı ala bilmir.....	70
Əlil ola-ola döyüşə getdiyimə görə fəxr edirəm.....	77
Tənha gözəl.....	80
Əsgər paltarı.....	81
Rüxsarə xanıma.....	82
Rüxsarə xanıma həsr etdiyim şeir.....	84
Rüxsarə Cumayeva haqqında yazı dərc etmiş dövrü mətbuat və kitablar.....	86
İstifadə olunan ədəbiyyat siyahısı.....	87
Rüxsarə xanımın ömür səhifələri.....	89

İRADƏ ƏLİLİ

QARABAĞIN TUTUSU

İradə Əlili. "Qarabağın Tutusu".
Bakı "MBM"- 2015, 114 səh.